

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

Бізнес-технології та економіка

(повне найменування факультету)

Бізнес та управління

(повне найменування кафедри)

до записки

Пояснювальна записка

до дипломного проекту (роботи)

бакалавр

(ступінь вищої освіти)

на тему Дослідження економічних

(назва теми)

результатів роботи підприємства

Виконав(ла): студент(ка) У курсу, групи БТЕ-12/12

Спеціальності 076 Підприємство, торгівля та біржова діяльність
 (код і найменування спеціальності)

Освітня програма (спеціалізація)
Економіка бізнесу

Алдошиня Т. В.

(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

Керівник Ткаченко А. М.

(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

Рецензент Зеркаль А. В.

(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 Національний університет «Запорізька політехніка»

Факультет Бізнес-технологій та економіки
 Кафедра Бізнесу та управління
 Ступінь вищої освіти Бакалавр
 Спеціальність 076 Підприємство, торгівля та біржово-фінансові
(код і найменування)
 Освітня програма (спеціалізація) Економіка Бізнесу
(назва освітньої програми (спеціалізації))

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри Ткаченко А. М.

« _____ » 20 _____ року

ЗАВДАННЯ

НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЄКТ (РОБОТУ) СТУДЕНТА(КИ)

Алещиной Тетяны Валерьевны

(ПРИЗВИЩЕ, ім'я, по батькові)

1. Тема проєкту (роботи) Дослідження економічних результатів роботи підприємства

керівник проєкту (роботи) д.е.н., проф. Ткаченко А. М.
(науковий ступінь, вчене звання, ПРИЗВИЩЕ, ім'я, по батькові)

затверджені наказом закладу вищої освіти від « 03 » квітня 2026 року № 119

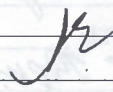
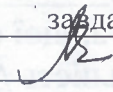
2. Строк подання студентом проєкту (роботи) 25.05.2026 р.

3. Вихідні дані до проєкту (роботи) Законодавчі та нормативні акти, наукові джерела, статистичні звіти щодо ТОВ "Завод ХІТ Технологія"

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) Теоретичні основи аналізу економічних показників підприємства; аналіз економічних результатів діяльності підприємства ТОВ "Завод ХІТ Технологія"; шляхи покращення основних економічних показників діяльності підприємства ТОВ "Завод ХІТ Технологія"

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень, кількість слайдів, плакатів)

6. Консультанти розділів проєкту (роботи)

Розділ	ПРИЗВИЩЕ, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	приймав виконане завдання
1, 2, 3	Ткаченко А. М., зав. каф. БмгУ		

7. Дата видачі завдання « 27 » 04 2026 року.

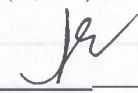
КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проєкту (роботи)	Строк виконання етапів проєкту (роботи)	Примітка
1.	Узгодження завдання	27. 04. 26	
2.	Виконання 1-го розділу	04. 05. 26	
3.	Виконання 2-го розділу	11. 05. 26	
4.	Виконання 3-го розділу	18. 05. 26	
5.	Торання над картами та кермо-контроль	25. 05. 26	

Студент(ка)

 Тетяна Анюшина
(підпис) (Ім'я ПРИЗВИЩЕ)

Керівник проєкту (роботи)

 Алла Ткаченко
(підпис) (Ім'я ПРИЗВИЩЕ)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота містить: 115 сторінок, 28 таблиць, 5 рисунків, 42 джерела.
Об'єкт дослідження – ТОВ «Завод Х і Т технологія».

Мета роботи: виявлення резервів збільшення прибутку і рентабельності на основі аналізу економічних показників діяльності підприємства і пропозиція заходів, спрямованих на поліпшення фінансово-господарської діяльності і, відповідно, фінансових результатів..

Завдання: розглянути теоретичні аспекти аналізу економічних результатів діяльності підприємства; показати застосування викладеної методики на підприємстві ТОВ "Завод Х і Т технологія"; провести оцінку основних економічних показників роботи підприємства; на основі проведеного аналізу виявити існуючі резерви збільшення прибутку і рентабельності; розробити і запропонувати комплекс заходів, спрямованих на використання виявлених резервів.

В дипломній роботі визначено сутність оцінки економічних показників діяльності підприємства із застосуванням методичних прийомів економічного аналізу. На підставі проведеного оцінки діяльності ТОВ "Завод Х і Т технологія" запропоновані шляхи збільшення прибутковості та рентабельності, із визначенням економічного ефекту.

У процесі дослідження застосовувалися методи горизонтальний (тимчасовий), вертикальний (структурний) аналіз, аналіз відносних показників (коефіцієнтів), факторний аналіз.

ЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ, ВИДИ АНАЛІЗУ, МЕТОДИЧНІ ПРИЙОМИ, АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ ПОКАЗНИКІВ, ПРИБУТОК, РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ, ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ, ПРИБУТОК, РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ, РЕЗЕРВИ ЗБІЛЬШЕННЯ ПРИБУТКУ, ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ПІДПРИЄМСТВА	9
1.1 Роль, сутність та види аналізу основних економічних показників роботи підприємства.....	9
1.2. Методичні прийоми аналізу при дослідженні економічних показників роботи суб'єктів господарювання	20
1.3 Джерела інформації для оцінки економічних показників	43
2 АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТОВ «ЗАВОД Х І Т ТЕХНОЛОГІЯ».....	53
2.1 Стисла характеристика підприємства ТОВ «Завод Х і Т технологія».....	53
2.2 Оцінка основних економічних показників роботи підприємства	61
2.3 Дослідження фінансового стану підприємства	78
3 ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ОСНОВНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТОВ «ЗАВОД Х І Т ТЕХНОЛОГІЯ».....	95
3.1 Шляхи збільшення прибутку і рентабельності в умовах ТОВ «Завод Х і Т технологія»	95
3.2 Економічний ефект роботи підприємства.....	105
ВИСНОВКИ.....	110
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	113

ВСТУП

В умовах розвитку ринкової економіки особливої актуальності набувають питання становлення та ефективного функціонування підприємництва, а також оцінювання результативності господарської діяльності суб'єктів господарювання. Функціонування малих підприємств спрямоване на забезпечення узгодженої взаємодії всіх елементів виробничої системи, раціональне поєднання ресурсів та координацію діяльності працівників, які беруть участь у процесах виготовлення й реалізації продукції.

За сучасних ринкових умов основною метою діяльності будь-якого підприємства є досягнення максимально можливого фінансового результату. Успішно здійснювати виробничо-господарську діяльність можуть лише ті суб'єкти господарювання, які забезпечують високий рівень економічної ефективності та стабільну прибутковість. Натомість підприємства з низькими показниками рентабельності або збитковою діяльністю поступово втрачають конкурентні позиції, що в кінцевому підсумку може призвести до їх фінансової неспроможності та припинення діяльності.

З огляду на це важливого значення набуває всебічна економічна оцінка результатів функціонування підприємства, оскільки вона є необхідною передумовою забезпечення його стабільного розвитку та підвищення ефективності національної економіки загалом. Для досягнення цієї мети необхідно своєчасно виявляти прояви неефективного господарювання, непродуктивні витрати, необґрунтоване використання ресурсів та розробляти заходи щодо їх усунення. Одночасно важливо здійснювати пошук внутрішніх резервів підвищення ефективності виробництва, удосконалювати використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, а також забезпечувати раціональне використання природного потенціалу.

Ключовим мотивом здійснення підприємницької діяльності є отримання прибутку та підвищення рівня економічної зацікавленості власників і працівників у кінцевих результатах роботи підприємства. Саме тому

забезпечення зростання прибутковості та підвищення фінансових результатів виступає одним із пріоритетних завдань управління. Формування прибутку залежить від впливу як внутрішніх, так і зовнішніх чинників, частина з яких визначається особливостями діяльності самого підприємства, а частина перебуває поза межами його контролю [41].

До внутрішніх чинників належать рівень організаційного та технічного забезпечення управління, якість менеджменту, конкурентні переваги продукції, продуктивність праці персоналу, обсяг витрат на виробництво та збут, а також ефективність цінової політики підприємства. Сукупний вплив зазначених факторів визначає рівень фінансових результатів та конкурентоспроможність суб'єкта господарювання на ринку.

До зовнішніх чинників, що впливають на фінансові результати підприємства, належать зміни вартості сировини, матеріалів та енергетичних ресурсів, встановлені державою норми амортизаційних відрахувань, а також поточний стан і тенденції розвитку ринкового середовища.

Об'єктом дослідження виступає товариство з обмеженою відповідальністю «Завод Х і Т технологія».

Предметом дослідження є сукупність економічних показників, що характеризують результати діяльності підприємства та ефективність його функціонування.

Метою дипломної роботи є комплексне дослідження економічних результатів діяльності підприємства, виявлення внутрішніх резервів підвищення прибутковості та рентабельності, а також обґрунтування практичних рекомендацій щодо вдосконалення фінансово-господарської діяльності та покращення фінансових результатів суб'єкта господарювання.

Для досягнення поставленої мети в роботі передбачено виконання таких завдань:

– дослідити теоретико-методичні засади аналізу економічних результатів діяльності підприємства;

- розглянути особливості застосування методичного інструментарію аналізу на прикладі ТОВ «Завод Х і Т технологія»;
- здійснити оцінювання процесів формування прибутку, проаналізувати його динаміку та рівень виконання планових показників, визначити показники рентабельності й провести факторний аналіз прибутку;
- виконати комплексну оцінку основних економічних показників діяльності підприємства;
- встановити наявні резерви підвищення прибутковості та ефективності господарювання на основі результатів проведеного аналізу;
- розробити практичні пропозиції та заходи, спрямовані на реалізацію виявлених резервів і підвищення результативності діяльності підприємства.

У процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів економічного аналізу, зокрема горизонтальний аналіз для вивчення динаміки показників у часі, вертикальний аналіз для оцінки структури економічних явищ, метод відносних показників (коефіцієнтів), а також факторний аналіз для визначення впливу окремих чинників на результати діяльності підприємства [32].

Інформаційне забезпечення дослідження сформовано на основі нормативно-правових актів, наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених, матеріалів фахових публікацій та офіційної звітності підприємства. Практичні розрахунки й аналітичні дослідження виконані з використанням даних діяльності ТОВ «Завод Х і Т технологія».

1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Роль, сутність та види аналізу основних економічних показників роботи підприємства

Формування ринкових відносин висуває до суб'єктів господарювання нові вимоги щодо підвищення результативності виробничої діяльності, зміцнення конкурентних позицій та забезпечення стабільного розвитку. Вирішенню зазначених завдань значною мірою сприяє економічний аналіз, який виступає важливим інструментом управління підприємством. Саме завдяки його застосуванню формується стратегія та тактика розвитку підприємства, обґрунтовуються управлінські рішення, здійснюється контроль за їх реалізацією, оцінюються результати діяльності окремих структурних підрозділів, напрямів бізнесу та центрів відповідальності, а також визначаються фактори, що стримують розвиток, і резерви підвищення ефективності функціонування.

Етимологічно термін «аналіз» походить від поняття, що означає поділ або розчленування цілого на окремі складові. У вузькому розумінні економічний аналіз передбачає дослідження економічних процесів шляхом їх деталізації на окремі елементи для більш глибокого вивчення сутності та особливостей їх функціонування. Водночас для повного пізнання економічних явищ використовується не лише аналіз, а й синтез, який забезпечує можливість встановлення взаємозв'язків і взаємозалежностей між окремими складовими досліджуваного об'єкта.

У широкому трактуванні аналіз розглядається як науковий метод дослідження економічних процесів і явищ, що базується на вивченні їх структурних елементів та характеру взаємодії між ними [37].

Економічний аналіз застосовується на різних рівнях управління господарськими системами. На макроекономічному рівні він використовується для оцінювання розвитку держави, окремих галузей і регіонів, тоді як на рівні підприємств та організацій здійснюється аналіз фінансово-господарської

діяльності, спрямований на дослідження результатів функціонування конкретного суб'єкта господарювання.

Аналіз фінансово-господарської діяльності є невід'ємною складовою системи управління підприємством. Як завершальний етап економічної роботи він інтегрує результати обліку, планування та контролю, забезпечуючи інформаційну основу для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Застосування економічного аналізу дозволяє визначити та кількісно оцінити вплив різноманітних факторів на результати діяльності підприємства, встановити залежність між досягнутими показниками та використаними ресурсами, рівнем доходів чи особливостями організації бізнесу. Його результати сприяють підвищенню ефективності використання ресурсного потенціалу, скороченню непродуктивних витрат, запобіганню втратам і вдосконаленню господарського механізму підприємства.

Як самостійна галузь економічних знань економічний аналіз являє собою систему наукових підходів, методів і прийомів дослідження господарських процесів, їх структури, стану та закономірностей розвитку. Його основним призначенням є узагальнення позитивного досвіду господарювання, виявлення невикористаних можливостей та обґрунтування шляхів підвищення ефективності економічної діяльності.

Сучасний економічний аналіз характеризується багатогранністю та розвиненою методологічною базою. Він охоплює низку самостійних напрямів, серед яких особливе місце займають теорія економічного аналізу, аналіз господарської діяльності підприємств, а також спеціалізовані види аналізу за об'єктами дослідження та сферами економічної діяльності. Основні напрями розвитку економічного аналізу наведено на рисунку 1.1.

За умов розвитку ринкових відносин економічний аналіз набуває особливої ваги як інструмент інформаційного забезпечення управління. Його призначення полягає не лише у виявленні наявних недоліків і диспропорцій у господарській діяльності, але й у визначенні потенційних можливостей для

підвищення ефективності функціонування підприємств та забезпечення сталого економічного розвитку [18].

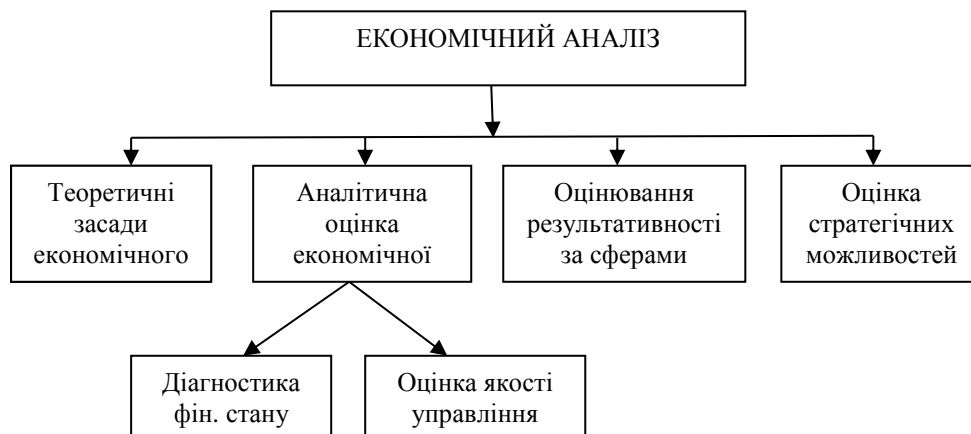

Рисунок 1.1 Основні напрями економічного аналізу

На сучасному етапі розвитку економічний аналіз являє собою сформовану наукову дисципліну з ґрунтовною теоретико-методологічною базою. Розроблені вченими підходи, методики та інструменти активно використовуються в практиці управління господарською діяльністю на різних рівнях економічної системи. Водночас економічний аналіз продовжує вдосконалюватися та розширювати сферу свого застосування відповідно до нових вимог господарського середовища.

Економічний аналіз має тісні міждисциплінарні зв'язки як з економічними, так і з загальнонауковими дисциплінами. Його теоретичною основою виступають положення діалектики та економічної теорії, а практичне значення посилюється завдяки взаємодії з плануванням, прогнозуванням, бухгалтерським обліком, аудитом, маркетингом, галузевою економікою, організацією виробництва й управління, фінансами, кредитуванням, математикою та статистикою. Особливе місце серед цих наук займають діалектика та економічна теорія, які формують концептуальні засади аналітичних досліджень.

Головним призначенням економічного аналізу є виявлення невикористаних можливостей і резервів підвищення ефективності функціонування господарських систем, а також обґрунтування заходів щодо їх

практичного використання. Реалізація цієї мети передбачає виконання комплексу взаємопов'язаних завдань, серед яких:

- дослідження фактичного стану господарської діяльності підприємства;
- встановлення причин відхилення реальних результатів від запланованих показників;
- оцінювання сили та характеру впливу окремих факторів на результати господарювання;
- виявлення внутрішніх резервів підвищення ефективності діяльності;
- розроблення та економічне обґрунтування заходів щодо використання виявлених можливостей розвитку, а також контроль за їх реалізацією [15].

Як і будь-яка наукова дисципліна, економічний аналіз базується на системі фундаментальних принципів, що визначають його зміст, методологію та практичне застосування. Принципи являють собою базові положення та правила, яких необхідно дотримуватися під час проведення аналітичних досліджень. До основних принципів економічного аналізу належать:

- орієнтація на державні та суспільні інтереси;
- наукова обґрунтованість;
- комплексність дослідження;
- системний підхід;
- об'єктивність оцінок;
- конкретність висновків;
- достовірність і точність результатів;
- практична спрямованість;
- безперервність проведення аналізу;
- економічна доцільність;
- забезпечення порівнянності показників;
- своєчасність отримання інформації;
- демократичність управлінських підходів;
- доступність аналітичних результатів для користувачів;

– концентрація уваги на ключових проблемах і критично важливих напрямках діяльності, або так званих «вузьких місцях» (рис. 1.2).

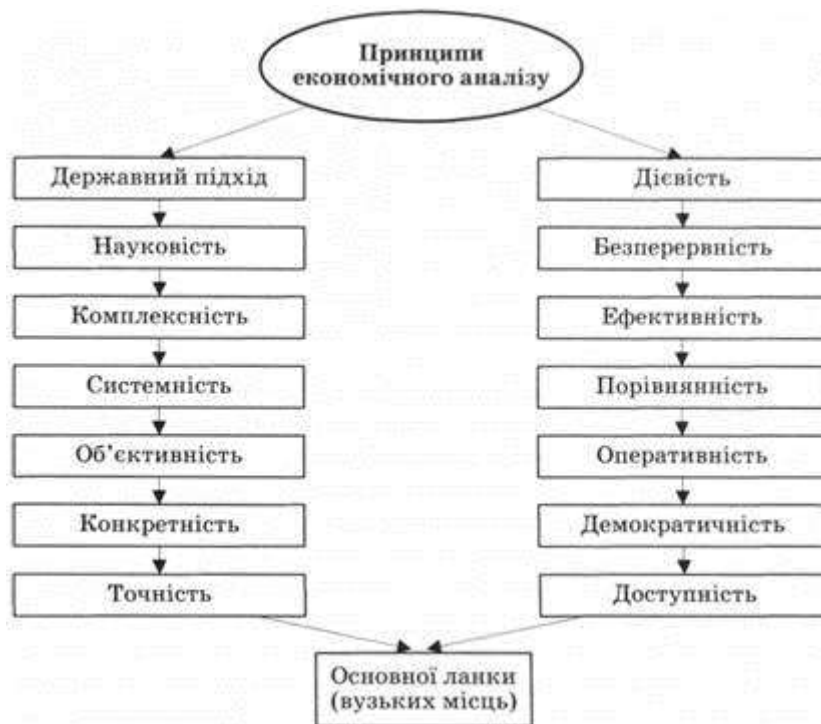

Рисунок 1.2 Основні принципи економічного аналізу

Економічний аналіз є одним із ключових інструментів управління підприємством, оскільки забезпечує інформаційну основу для підготовки, прийняття, реалізації та подальшого контролю виконання управлінських рішень.

Для більш повного розкриття сутності, функцій та практичного призначення економічного аналізу важливим є його систематизація за відповідними класифікаційними ознаками [16].

Залежно від мети дослідження, об'єктів вивчення, часових параметрів, інформаційного забезпечення та інших характеристик економічний аналіз поділяється на окремі види. Основні класифікаційні ознаки та відповідні різновиди економічного аналізу наведено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Класифікація видів економічного аналізу

Класифікаційна ознака	Вид аналізу
Напрямок економічної діяльності	За окремими напрямами економічної діяльності або їх сукупністю.
Часова орієнтація дослідження	Історичний аналіз і аналіз майбутнього розвитку.
Часові межі прогнозу, специфіка господарювання та організація управлінських процесів.	Поточний, тактичний і перспективний.
Територіальна ознака	Внутрішньосистемний та міжсистемний аналіз.
Споживачі аналітичної інформації	Внутрішньокорпоративний та зовнішній.
Обсяг досліджуваних об'єктів	Комплексний та вибірковий.
Структура аналітичної програми	Всебічний та цільовий.
Напрямок практичного застосування	Операційний, фінансово-економічний та стратегічно орієнтований.
Сутність та спрямованість аналізу	Економічний та інженерно-економічний.
Методичний підхід до дослідження об'єктів	.Порівняльний, трендовий, факторний, маржинальний, функціонально-вартісний, ситуаційний та інші види аналізу

Залежно від місця здійснення аналітичних досліджень економічний аналіз поділяють на внутрішньоорганізаційний та міжорганізаційний. Внутрішньоорганізаційний аналіз зосереджується на оцінюванні діяльності підприємства та його структурних підрозділів. Міжорганізаційний аналіз передбачає порівняння результатів функціонування підприємства з показниками інших суб'єктів господарювання з метою визначення його конкурентних позицій та ефективності діяльності [32].

Відповідно до об'єктів управління розрізняють такі види економічного аналізу: виробничо-економічний, фінансово-економічний, соціально-економічний, економіко-статистичний, еколого-економічний та маркетинговий.

За методичними підходами до дослідження та цільовим призначенням результатів виділяють низку різновидів економічного аналізу. Порівняльний аналіз базується на зіставленні фактичних результатів діяльності з плановими показниками, даними минулих періодів або результатами провідних підприємств. Факторний аналіз спрямований на визначення сили та напряму впливу окремих чинників на зміну результативних показників.

Діагностичний аналіз використовується для виявлення відхилень від нормального перебігу господарських процесів шляхом ідентифікації

характерних ознак певних порушень. Маржинальний аналіз забезпечує оцінювання ефективності управлінських рішень на основі взаємозв'язку між обсягом реалізації продукції, витратами та прибутком, а також поділу витрат на постійні й змінні.

Економіко-математичний аналіз дозволяє обрати найбільш раціональний варіант вирішення економічних завдань із використанням математичних методів моделювання. Стохастичний аналіз досліджує імовірнісні взаємозв'язки між економічними процесами та явищами. Функціонально-вартісний аналіз орієнтований на пошук резервів скорочення витрат шляхом удосконалення виробничих процесів, оптимізації співвідношення між корисністю продукції та витратами на її створення, а також зниження матеріало-, енерго- та трудомісткості виробництва.

За масштабом дослідження економічний аналіз поділяється на комплексний і тематичний. Комплексний аналіз охоплює всі аспекти фінансово-господарської діяльності підприємства, тоді як тематичний концентрується на вивченні окремих проблем або найбільш актуальних напрямів діяльності.

Залежно від повноти охоплення об'єктів розрізняють суцільний та вибірковий аналіз. У першому випадку дослідженню підлягає вся сукупність об'єктів, а висновки формуються на основі повної інформації. Вибірковий аналіз передбачає вивчення лише частини об'єктів, за результатами якого робляться узагальнення щодо всієї сукупності [40].

Суттєве значення має також класифікація економічного аналізу за часовим горизонтом дослідження, джерелами інформації та характером його проведення. За часовою ознакою виділяють перспективний і ретроспективний аналіз; за джерелами інформаційного забезпечення — внутрішній і зовнішній; за функціональним призначенням — фінансовий та управлінський.

За часовою спрямованістю дослідження економічний аналіз поділяють на перспективний і ретроспективний. Перспективний аналіз здійснюється до реалізації господарських операцій і спрямований на прогнозування майбутніх результатів діяльності підприємства. Його основними завданнями є наукове

обґрунтування планів розвитку, оцінювання можливостей їх виконання та формування прогнозів господарської діяльності.

Перспективний аналіз забезпечує обґрунтування стратегічних управлінських рішень, оцінювання ресурсного забезпечення майбутнього виробництва, розроблення заходів щодо запобігання можливим негативним відхиленням, виявлення факторів ризику, а також дослідження ринкового попиту та формування портфеля замовлень підприємства.

Головне призначення перспективного аналізу полягає у створенні передумов для підвищення ефективності виробництва, зміцнення конкурентних переваг підприємства та забезпечення його сталого розвитку.

Особливу роль у сучасних ринкових умовах відіграє стратегічний аналіз, який використовується для дослідження довгострокових тенденцій розвитку підприємства, оцінювання впливу зовнішнього та внутрішнього середовища, визначення можливих сценаріїв майбутнього функціонування та вибору стратегічних альтернатив. Результати стратегічного аналізу слугують основою для прийняття найбільш обґрунтованих перспективних управлінських рішень.

Ретроспективний аналіз призначений для контролю виконання планових показників, виявлення внутрішніх резервів підвищення ефективності діяльності та об'єктивного оцінювання результатів господарювання підприємства. Його проведення здійснюється після завершення господарських операцій, що дає змогу всебічно дослідити фактично досягнуті результати.

Методичний інструментарій ретроспективного аналізу передбачає зіставлення фактичних показників із запланованими або базовими значеннями, визначення впливу окремих факторів на зміну результативних показників, пошук невикористаних можливостей для підвищення ефективності діяльності та розроблення заходів щодо реалізації виявлених резервів.

Залежно від періоду проведення ретроспективний аналіз поділяється на оперативний та підсумковий.

Оперативний аналіз використовується для своєчасного виявлення відхилень у перебігу господарських процесів, оцінювання їхнього впливу на

результати діяльності та прийняття невідкладних управлінських рішень щодо усунення негативних наслідків. Такий аналіз здійснюється безпосередньо після виконання господарських операцій або в межах коротких часових інтервалів (зміна, доба, тиждень тощо).

Інформаційною основою оперативного аналізу виступають первинні документи, дані оперативного обліку та результати безпосередніх спостережень. Його методика переважно орієнтована на дослідження натуральних показників, що забезпечує швидке отримання інформації про стан виробничих процесів.

Практична цінність оперативного аналізу полягає у можливості своєчасного встановлення причин виникнення недоліків у діяльності підприємства, визначення відповідальних осіб та оперативного впровадження заходів щодо усунення виявлених проблем.

Підсумковий аналіз проводиться після завершення певного господарського циклу та формування відповідної звітності. На відміну від оперативного аналізу, він використовується не лише на рівні підприємств, а й на рівні галузей, регіонів та економіки загалом [34].

Основою підсумкового аналізу є дані бухгалтерського обліку та фінансової звітності, що забезпечує високий рівень достовірності вихідної інформації та точність аналітичних розрахунків.

Значення підсумкового аналізу полягає у комплексному дослідженні результатів господарської діяльності підприємства, виявленні внутрішніх резервів розвитку та формуванні передумов для їх використання в наступних періодах. Крім того, результати такого аналізу є важливою інформаційною базою для проведення перспективного аналізу та стратегічного планування.

Водночас недоліком підсумкового аналізу є те, що виявлені за його результатами резерви стосуються вже завершених періодів діяльності, тому можливості їх використання для підвищення ефективності виробництва в минулому є втраченими.

Основні об'єкти економічного аналізу наведено на рисунку 1.3.

Рисунок 1.3 Напрями аналітичного дослідження

Дослідження діяльності промислових підприємств, як правило, розпочинається з оцінювання показників виробництва продукції. Основними завданнями такого аналізу є:

- визначення рівня виконання планових завдань та дослідження динаміки виробництва і збуту продукції;
- оцінювання впливу окремих факторів на зміну виробничих та реалізаційних показників;
- виявлення внутрішніх резервів нарощування обсягів випуску та продажу продукції;
- розроблення практичних заходів щодо ефективного використання виявлених резервів [22].

Обсяги промислового виробництва можуть вимірюватися за допомогою натуральних, умовно-натуральних, трудових і вартісних показників. Для узагальненої оцінки результатів виробничої діяльності найчастіше використовуються вартісні вимірники. Основними узагальнюючими показниками є валова та товарна продукція.

Валова продукція характеризує сукупну вартість усієї виготовленої продукції та виконаних робіт незалежно від ступеня їх завершеності, включаючи обсяги незавершеного виробництва. Її визначають як у поточних, так і в порівнянних цінах.

Товарна продукція відображає вартість продукції, призначеної для реалізації споживачам. На відміну від валової продукції, до її складу не включаються залишки незавершеного виробництва та внутрішньогосподарський оборот. На підприємствах, де відсутні зазначені елементи, величина валової та товарної продукції може збігатися [16].

Обсяг реалізованої продукції визначається за даними про відвантаження продукції споживачам або на основі отриманої виручки від її продажу. Розрахунок цього показника може здійснюватися в діючих, планових або порівнянних цінах. В умовах ринкової економіки показник реалізації набуває особливого значення, оскільки саме через процес продажу забезпечується зв'язок між виробником і кінцевим споживачем. Попит на продукцію та рівень її реалізації безпосередньо впливають на обсяги виробництва та перспективи розвитку підприємства.

Для оцінювання виконання виробничої програми широко використовуються натуральні показники, такі як штуки, тонни, метри та інші одиниці виміру. Вони є особливо важливими під час аналізу окремих видів продукції або груп однорідних виробів.

З метою узагальнення інформації про результати діяльності підприємств застосовуються також умовно-натуральні показники. Наприклад, у консервній промисловості використовують показник тисяч умовних банок, у ремонтному виробництві - кількість умовних ремонтів, а у взуттєвій галузі - умовні пари взуття, розраховані з урахуванням трудомісткості їх виготовлення.

У багатоміноменклатурному виробництві, де використання натуральних або умовно-натуральних вимірників є складним або неможливим, для узагальненої оцінки обсягів випуску продукції застосовують нормативні витрати праці, які дають змогу забезпечити зіставність різномірної продукції та об'єктивно оцінити результати виробничої діяльності підприємства [16].

1.2. Методичні прийоми аналізу при дослідженні економічних показників роботи суб'єктів господарювання

Метод являє собою сукупність способів, прийомів і процедур, за допомогою яких досягається поставлена мета або вирішується конкретне наукове чи практичне завдання. Його застосування забезпечує отримання необхідних результатів шляхом використання відповідного інструментарію дослідження.

Метод економічного аналізу розглядається як система підходів до вивчення господарських процесів і явищ у їх взаємозв'язку, русі та розвитку, що ґрунтується на використанні загальнонаукових, діалектичних і логічних принципів пізнання.

До основних особливостей методу економічного аналізу належать:

- використання широкого спектра інформаційних джерел, які всебічно характеризують діяльність підприємства, зокрема нормативних, облікових, статистичних, звітних та позаоблікових даних;
- формування системи аналітичних показників, здатних найбільш повно відобразити поточний стан та тенденції розвитку суб'єкта господарювання;
- дослідження відхилень фактичних результатів від планових, нормативних або базових значень із визначенням причин їх виникнення за допомогою факторного аналізу;
- виявлення резервів підвищення ефективності діяльності підприємства та кількісне оцінювання їх потенціалу;
- обґрунтування оптимальних управлінських і планових рішень.

Спираючись на загальнонаукові та логічні методи дослідження, економічний аналіз виробив власний спеціалізований інструментарій, що відповідає його предмету та завданням. До такого інструментарію належать специфічні прийоми, методи та способи дослідження економічних процесів.

Сукупність зазначених прийомів утворює методику економічного аналізу.

Як окрема галузь економічної науки економічний аналіз використовує широкий арсенал спеціальних методів дослідження, перелік яких постійно розширюється відповідно до потреб сучасної практики управління та розвитку економічної науки [13].

В умовах динамічних змін зовнішнього середовища методичний апарат економічного аналізу повинен постійно вдосконалюватися, забезпечуючи оперативне реагування на нові виклики та виступаючи ефективним інструментом інформаційної підтримки управлінських рішень.

У теорії та практиці економічного аналізу прийнято розрізняти загальну та спеціальну методики дослідження.

Загальна методика являє собою універсальну систему аналітичних підходів, що може застосовуватися для дослідження різних об'єктів у різних сферах економічної діяльності.

Спеціальна методика адаптує загальні принципи аналізу до особливостей конкретної галузі, підприємства або окремого об'єкта дослідження.

Серед спеціальних прийомів економічного аналізу особливе місце належить порівнянню, яке є одним із найдавніших і найпоширеніших методів аналітичної роботи. Саме з його використання зазвичай розпочинається дослідження економічних явищ і процесів.

У процесі розвитку економічної науки сформовано різноманітні підходи до порівняння показників діяльності підприємства з метою виявлення відхилень та встановлення причин їх виникнення. Для цього фактичні результати зіставляють із плановими завданнями, нормативними значеннями, показниками попередніх періодів, середньогалузевими даними, внутрішніми та зовнішніми стандартами, а також результатами діяльності провідних підприємств.

Якщо показники, з якими здійснюється порівняння, приймаються за базу, то результатом аналізу є визначення абсолютних та відносних відхилень. Абсолютне відхилення обчислюється як різниця між фактичним і базовим значеннями показника, тоді як відносне відхилення визначається шляхом

співвідношення абсолютної різниці до базового значення з подальшим вираженням результату у відсотках.

Для забезпечення достовірності та об'єктивності результатів порівняння необхідно привести всі досліджувані показники до єдиних умов формування та зіставних цін.

У зарубіжній економічній практиці існують певні відмінності щодо трактування порівняльного аналізу. Зокрема, в американській економічній літературі зіставлення фактичних результатів із запланованими показниками переважно розглядається як елемент контролю, тоді як порівняння альтернативних варіантів рішень або фактичних результатів із можливими сценаріями розвитку відноситься безпосередньо до сфери економічного аналізу [12].

Балансовий прийом є одним із важливих методів економічного аналізу, який застосовується для дослідження взаємопов'язаних і взаємозалежних показників, що перебувають у стані рівноваги. Його використання дає змогу встановити відповідність між джерелами формування ресурсів та напрямками їх використання, а також оцінити пропорційність економічних процесів.

Цей метод широко застосовується під час аналізу використання робочого часу, оцінювання забезпеченості підприємства сировиною, матеріалами та іншими виробничими ресурсами. Крім того, балансовий підхід є ефективним інструментом для визначення рівня забезпечення підприємства основними засобами, особливо їх активною складовою, до якої належать машини, устаткування, механізми та вимірювальні прилади.

Для ілюстрації практичного застосування балансового прийому доцільно розглянути баланс основних засобів за первісною вартістю, який відображає рух і зміну вартості основних фондів протягом звітного періоду. Загальний вигляд такого балансового співвідношення подано у формулі:

$$ОФ_n + П = В + ОФ_k, \quad (1.1)$$

де:

ОФп — балансова (первісна) вартість основних засобів на початок аналізованого періоду;

П — вартість основних засобів, введених в експлуатацію або придбаних протягом звітного періоду;

В — вартість основних засобів, що були виведені з експлуатації чи вибули протягом звітного періоду;

ОФк — вартість основних засобів на кінець звітного періоду.

Використання наведеного балансового співвідношення дає можливість визначити будь-який із зазначених показників за умови наявності інформації щодо інших складових. Зокрема, величина основних засобів на кінець звітного року може бути розрахована шляхом додавання до їх вартості на початок періоду обсягу надходження та віднімання вартості об'єктів, що вибули протягом відповідного періоду.

$$ОФ_k = ОФ_n + П - В. \quad (1.2)$$

Сальдовий метод є одним із різновидів балансового підходу та застосовується у випадках, коли відомо вплив усіх факторів на результативний показник, за винятком одного, а безпосереднє визначення його впливу є складним або неможливим. За таких умов вплив невідомого фактора розраховується як різниця між загальною величиною відхилення досліджуваного показника та сумарним впливом усіх інших уже визначених факторів [5].

Водночас застосування сальдового методу потребує особливої уважності, оскільки будь-яка похибка, допущена під час оцінювання впливу окремих факторів, неминуче призводить до спотворення кінцевих результатів аналізу та неправильного визначення впливу залишкового фактора.

Одним із найпоширеніших інструментів економічного аналізу є групування, яке використовується практично в усіх напрямках аналітичних

досліджень. Необхідність його застосування зумовлена значним обсягом первинної інформації, що характеризує економічні явища та господарські процеси.

Використання групувань дає можливість досліджувати взаємозв'язки між економічними показниками, визначати вплив найбільш вагомих факторів на результативні характеристики, виявляти закономірності розвитку та тенденції змін досліджуваних явищ. Крім того, групування забезпечують систематизацію інформації, класифікацію явищ і процесів, а також причин і факторів, які впливають на їх формування. В аналітичній практиці цей метод широко застосовується для підготовки та впорядкування вихідних даних перед їх подальшим опрацюванням.

Залежно від мети дослідження розрізняють типологічні, структурні та факторні групування.

Типологічні групування використовуються для виокремлення однорідних груп або типів явищ у межах неоднорідної статистичної сукупності. Вони дають змогу встановити характерні особливості окремих груп, визначити відмінності між ними та виявити спільні ознаки. Прикладом можуть бути класифікація персоналу підприємства за професійними категоріями або групування працівників за національною належністю [4].

Структурні групування застосовуються для вивчення складу однорідних сукупностей та аналізу структурних змін, що відбуваються в їх межах. Зокрема, за їх допомогою можна досліджувати вікову структуру працівників або розподіл персоналу залежно від рівня виконання виробничих норм.

Факторні групування призначені для дослідження причинно-наслідкових зв'язків між результативними показниками та чинниками, що формують їх рівень. Наприклад, вони можуть використовуватися для аналізу залежності продуктивності праці від ступеня механізації виробництва або для визначення впливу трудового стажу на рівень середньогодинної заробітної плати.

Структурні групування, своєю чергою, поділяються на дискретні та інтервальні. У дискретних групуваннях значення досліджуваної ознаки

подаються окремими числовими величинами, тоді як в інтервальних — об'єкти об'єднуються в певні інтервали значень.

Для визначення оптимальної кількості груп та величини інтервалів у групуваннях з рівними проміжками використовуються відповідні розрахункові формули.

$$\begin{aligned} i &= \frac{X_{\max} - X_{\min}}{K}; \\ i &= \frac{X_{\max} - X_{\min}}{1 + 3,322 \lg n}, \end{aligned} \quad (1.3)$$

де:

i — ширина інтервалу, яка визначається як різниця між верхньою та нижньою межами кожної групи;

$X_{\max}$ і $X_{\min}$ — відповідно найбільше та найменше значення досліджуваної ознаки у сукупності даних;

K — кількість сформованих груп (інтервалів);

n — чисельність елементів досліджуваної сукупності у вихідному, не згрупованому масиві даних.

Отже, величина інтервалу визначається за відповідною формулою.

Під час формування інтервальних групувань доцільно дотримуватися низки методичних вимог:

– кількість груп не повинна бути надмірною, оскільки це ускладнює сприйняття результатів аналізу; на практиці найчастіше використовують від 7 до 10 інтервалів;

– крайні інтервали можуть бути відкритими, тоді як усі проміжні групи доцільно формувати як закриті;

– групи рекомендується розташовувати у порядку зростання значень досліджуваної ознаки, забезпечуючи логічну послідовність та безперервність її зміни;

– за відсутності спостережень у межах окремого інтервалу його не слід виключати з побудованого групування, оскільки це може спотворити структуру розподілу та результати подальшого аналізу [14].

Абсолютні та відносні показники є важливими інструментами економічного аналізу, оскільки використовуються для оцінювання результатів діяльності підприємства, вивчення тенденцій розвитку та дослідження економічних процесів і явищ у динаміці.

Абсолютні величини характеризують кількісні параметри економічних явищ і процесів. Вони виражаються у конкретних одиницях виміру та відображають фактичний обсяг досліджуваного показника.

Залежно від способу вимірювання абсолютні показники поділяються на такі види:

- натуральні, що відображають фізичні характеристики об'єктів і вимірюються у тоннах, метрах, літрах, штуках та інших натуральних одиницях;
- трудові, які характеризують витрати праці та виражаються в людино-годинах, людино-днях або інших трудових вимірниках;
- вартісні, що відображають економічні процеси у грошовому вимірі (гривнях, тисячах гривень, мільйонах гривень тощо);
- комплексні, які поєднують декілька одиниць виміру, наприклад тонно-кілометри, пасажиро-кілометри та інші інтегровані показники.

До натуральних показників також належать умовно-натуральні вимірники, які використовуються для узагальнення різних видів однорідної продукції в єдиному вимірі. Прикладами таких показників є умовне паливо, тисячі умовних банок у консервній промисловості та інші аналогічні одиниці обліку.

Переведення фактичних показників в умовно-натуральні одиниці здійснюється за допомогою спеціальних коефіцієнтів перерахунку. При цьому один із видів продукції приймається за базовий еталон, для якого значення коефіцієнта дорівнює одиниці, а для інших різновидів продукції визначаються відповідні коефіцієнти співставлення.

Обсяг виробленої продукції в умовно-натуральному вимірі розраховується за допомогою відповідної формули:

$$Y = \sum KX, \quad (1.4)$$

де Y — обсяг продукції в умовно-натуральному вимірі; K — коефіцієнт-сумірник;

X — обсяг продукції певного виду у натуральному вимірі.

Коефіцієнт перерахунку може встановлюватися нормативно або визначатися розрахунковим шляхом як відношення значення певного параметра чи характеристики конкретного виду продукції до аналогічного показника, прийнятого за еталонний зразок [24].

Водночас абсолютні показники не забезпечують можливості всебічного дослідження соціально-економічних процесів, оскільки не дають змоги повною мірою оцінити взаємозв'язки між явищами, виявити тенденції їх розвитку та встановити закономірності зміни показників у часі.

Саме тому поряд з абсолютними величинами в економічному аналізі широко застосовуються відносні показники, які дозволяють здійснювати більш глибоку оцінку результатів діяльності та їх динаміки.

Відносні величини являють собою показники, що характеризують співвідношення між різними економічними явищами, процесами або їх окремими параметрами.

Їх значення визначається шляхом ділення однієї абсолютної величини на іншу. При цьому можуть порівнюватися як однойменні показники за різні часові періоди або території, так і різнойменні величини, між якими існує певний економічний зв'язок.

У практиці економічного аналізу найчастіше використовуються відносні показники планового завдання, рівня виконання плану, а також показники динаміки, що характеризують зміну фактичних результатів у порівнянні з попередніми періодами.

Для проведення відповідних розрахунків доцільно використовувати такі умовні позначення:

X_0 — значення показника у базисному (попередньому) періоді;

$X_{пл}$ — планове значення показника на поточний період, визначене планом, контрактом або договором;

X_1 — фактичне значення показника, досягнуте у звітному періоді [29].

На основі наведених позначень за відповідними формулами визначаються показники виконання планових завдань, рівня виконання плану та динаміки досліджуваних економічних показників.

$$K_1 = \frac{X_{пл}}{X_0} \cdot 100; \quad (1.5)$$

виконання плану (зобов'язань):

$$K_2 = \frac{X_1}{X_{пл}} \cdot 100; \quad (1.6)$$

співвідношення показників за звітний і попередній період:

$$K_3 = \frac{X_1}{X_0} \cdot 100.$$

Між зазначеними вище показниками існує така залежність:

$$K_3 = (K_1 \cdot K_2) : 100. \quad (1.7)$$

Відносні величини просторового порівняння формуються шляхом зіставлення однойменних показників різних об'єктів за однаковий часовий період. Наприклад, за їх допомогою можна порівнювати рівень продуктивності праці на різних підприємствах або оцінювати відповідні показники окремих країн.

Особливе місце в економічному аналізі займають відносні величини динаміки, які використовуються для оцінювання змін показників у часі. Їх визначають шляхом порівняння абсолютних або середніх величин, отриманих за різні періоди. Залежно від способу розрахунку розрізняють базисні та ланцюгові показники динаміки. Базисні показники визначаються порівнянням значення певного показника з його рівнем у базовому періоді, тоді як ланцюгові відображають зміну показника порівняно з безпосередньо попереднім періодом. Методика їх обчислення та аналітичне значення розглядаються як окремий інструмент економічного аналізу.

Відносні величини структури характеризують співвідношення окремих складових до загального підсумку досліджуваного явища. Вони відображають питому вагу кожного елемента в сукупному обсязі. Наприклад, структура основних засобів показує частку кожної групи активів у загальній вартості основного капіталу підприємства.

Відносні величини координації використовуються для оцінювання співвідношення між окремими складовими одного цілого. Прикладом може слугувати співвідношення вартості машин та обладнання до вартості транспортних засобів у структурі основних фондів підприємства.

Відносні величини інтенсивності відображають рівень поширення або ступінь розвитку певного явища в конкретному середовищі. До таких показників належать, зокрема, коефіцієнт плинності кадрів, коефіцієнт народжуваності, рівень захворюваності та інші подібні характеристики [30].

Важливою умовою правильного розрахунку відносних показників є обґрунтований вибір бази порівняння, яка виступає знаменником відносної величини. Базовий показник повинен бути типовим, репрезентативним та

відображати реальні умови функціонування досліджуваного об'єкта, а не випадкові чи специфічні обставини.

Важливу аналітичну інформацію містить також абсолютна різниця між чисельником і знаменником однойменних показників. Вона відображає величину приросту або зниження досліджуваного показника порівняно з базовим рівнем, плановим завданням чи попереднім періодом.

У випадку просторових зіставлень така різниця демонструє, наскільки рівень показника одного об'єкта перевищує або поступається аналогічному показнику іншого об'єкта дослідження.

Для узагальнення характеристик якісно однорідних соціально-економічних явищ широко використовуються середні величини. До таких показників належать середня заробітна плата, середня ціна продукції, середня продуктивність праці та інші. Використання середніх величин дозволяє здійснювати порівняльний аналіз різних сукупностей, а також виявляти закономірності та тенденції розвитку економічних процесів.

Середня величина є науковою абстракцією, яка відображає узагальнену характеристику досліджуваної сукупності. Разом із тим її використання має певні обмеження, оскільки усереднення часто приховує індивідуальні особливості окремих елементів сукупності. У результаті високі значення одних показників можуть компенсувати низькі значення інших, що здатне спотворити реальну оцінку ситуації.

Саме тому в аналітичній практиці поряд із загальними середніми показниками доцільно застосовувати групові середні. Наприклад, середню заробітну плату по підприємству рекомендується доповнювати розрахунками середньої заробітної плати за окремими структурними підрозділами або категоріями працівників, що забезпечує більш об'єктивне оцінювання соціально-економічних процесів [38].

Залежно від особливостей досліджуваних явищ та поставлених аналітичних завдань в економічних дослідженнях застосовуються різні види середніх величин. Найбільш поширені з них наведено в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2 – Види середніх величин та формул для їх розрахунку

Види середніх	Розрахункові формули	
	прості середні (незгруповані дані)	зважені середні (згруповані дані)
Арифметична	$\bar{x} = \frac{\sum x}{n} = \frac{x_1 + x_2 + \dots + x_n}{n}$	$\bar{x} = \frac{\sum xf}{\sum f} = \frac{x_1 f_1 + x_2 f_2 + \dots + x_n f_n}{f_1 + f_2 + \dots + f_n}$
Гармонічна	$\bar{x} = \frac{n}{\sum \frac{1}{x}} = \frac{1+1+\dots+1}{\frac{1}{x_1} + \frac{1}{x_2} + \dots + \frac{1}{x_n}}$	$\bar{x} = \frac{\sum W}{\sum \frac{W}{x}} = \frac{W_1 + W_2 + \dots + W_n}{\frac{W_1}{x_1} + \frac{W_2}{x_2} + \dots + \frac{W_n}{x_n}}$
Квадратична	$\bar{x} = \sqrt{\frac{\sum x^2}{n}} = \sqrt{\frac{x_1^2 + x_2^2 + \dots + x_n^2}{n}}$	$\bar{x} = \sqrt{\frac{\sum x^2 f}{\sum f}} = \sqrt{\frac{x_1^2 f_1 + x_2^2 f_2 + \dots + x_n^2 f_n}{f_1 + f_2 + \dots + f_n}}$
Геометрична	$\bar{x} = \sqrt[n]{x_1 \cdot x_2 \cdot \dots \cdot x_n}$	$\bar{x} = \sqrt[n]{x_1^{f_1} \cdot x_2^{f_2} \cdot \dots \cdot x_n^{f_n}}$

Подані в таблиці 1.2 формули обчислення середніх величин застосовуються переважно для аналізу просторових сукупностей, тобто наборів показників, які характеризують різні об'єкти дослідження в межах одного часового інтервалу.

При дослідженні рядів динаміки методика визначення середніх показників має певні особливості. Зокрема, для інтервальних динамічних рядів середній рівень показника обчислюється за допомогою середньої арифметичної простої.

Якщо аналізується повний моментний ряд динаміки, для визначення середнього значення застосовується спеціальна формула середнього рівня моментного ряду. Її використання дозволяє врахувати специфіку формування показників на окремі дати або моменти часу та забезпечує більш точне узагальнення інформації за досліджуваний період.

Для повного моментного ряду динаміки середній рівень показника визначається за такою формулою:

$$\bar{x} = \frac{\frac{x_1}{2} + x_2 + x_3 + \dots + \frac{x_n}{2}}{n-1} \quad (1.8)$$

Під час використання середніх величин необхідно враховувати, що вони відображають узагальнену характеристику досліджуваних явищ і процесів лише за окремою ознакою. Водночас кожне економічне явище формується під впливом багатьох взаємопов'язаних факторів і характеризується сукупністю різноманітних показників. Тому для всебічного дослідження соціально-економічних процесів доцільно використовувати не окремий середній показник, а систему взаємопов'язаних середніх величин, що забезпечує комплексне оцінювання об'єкта дослідження та дозволяє розглядати його з різних аспектів.

Динамічні ряди являють собою впорядковану послідовність статистичних показників, які відображають зміну економічних явищ і процесів у часі. Їх аналіз дає можливість виявити основні тенденції розвитку, встановити закономірності зміни показників та оцінити характер і напрямок їх динаміки.

За допомогою динамічних рядів досліджуються темпи, масштаби та інтенсивність змін досліджуваних показників, що дозволяє здійснювати обґрунтоване прогнозування та приймати ефективні управлінські рішення [42].

Для оцінювання розвитку явищ у часі застосовується система спеціальних аналітичних показників і характеристик динаміки, які наведені в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3 – Аналітичні характеристики рядів динаміки та формули для їх обчислення

Показники аналізу змін у часі.	Розрахункові формули
Ланцюговий абсолютний приріст	$\Delta y' = y_i - y_{i-1}$
Початковий	$\Delta y = y_i - y_0$
Середньорозрахунковий	$\Delta \bar{y} = (y_n - y_0) : (n - 1)$
Ланцюговий коефіцієнт динаміки	$K'_p = y_i : y_{i-1}$
Коефіцієнт зміни щодо вихідного рівня	$K_p = y_i : y_0$
за весь розглянутий період	$K_{p_n} = y_n : y_0$
типовий	$\bar{K}_p = \sqrt[n]{y_n : y_0}$
швидкість зміни рівня показника	$T'_p = K'_p \cdot 100; T_p = K_p \cdot 100;$ $T_{p_n} = K_{p_n} \cdot 100; \bar{T}_p = \bar{K}_p \cdot 100$
інтенсивність приросту	$T'_{np} = T'_p - 100; T_{np} = T_p - 100;$ $T_{np_n} = T_{p_n} - 100; \bar{T}_{np} = \bar{T}_p - 100$
Показник абсолютної ваги 1 % приросту в ланцюговому вимірі	$\Delta y_{1\%} = \frac{y_i - y_{i-1}}{\frac{y_i - y_{i-1}}{y_{i-1}} \cdot 100} = \frac{y_{i-1}}{100}$
усереднений за весь досліджуваний період	$\Delta \bar{y}_{1\%} = \Delta \bar{y} : \bar{T}_{np}$
Коефіцієнт співвідношення темпів зміни показників	$K = \left(\frac{y_i}{y_{i-1}} \right) : \left(\frac{x_i}{x_{i-1}} \right)$

Формули, наведені в таблиці 1.3 для визначення коефіцієнта (темпу) зростання за весь досліджуваний період, а також середнього коефіцієнта (темпу) зростання, можуть застосовуватися лише за наявності абсолютних значень ряду динаміки. У випадку, коли абсолютні дані відсутні, а аналітик має лише інформацію про ланцюгові темпи зростання або приросту, розрахунки здійснюються за іншим підходом. Зокрема, коефіцієнт зростання за весь період визначається як добуток усіх ланцюгових коефіцієнтів зростання, що характеризують послідовні зміни показника в окремих часових інтервалах, тобто:

$$K_{p_n} = \frac{y_n}{y_0} = K'_p \cdot K'_p \cdot \dots \cdot K'_p = \prod \frac{y_i}{y_{i-1}}, \quad (1.9)$$

За наявності лише ланцюгових показників динаміки середній коефіцієнт зростання визначається шляхом застосування спеціальної розрахункової формули, що відображає середню інтенсивність зміни досліджуваного показника протягом усього періоду спостереження.

$$\bar{K}_p = \sqrt[n]{\prod_{i=1}^n \frac{y_i}{y_{i-1}}}. \quad (1.10)$$

Слід враховувати, що обґрунтовані та достовірні результати аналізу можуть бути отримані лише за умови дотримання основних вимог до побудови рядів динаміки. До таких вимог належать: забезпечення порівнянності рівнів ряду, використання однорідних показників, належне обґрунтування тривалості досліджуваного періоду та безперервність динамічного ряду, що передбачає наявність даних за всі часові інтервали дослідження [31].

Деталізація показників є важливим інструментом економічного аналізу. Як правило, дослідження економічних процесів розпочинається з оцінювання узагальнюючих показників. Проте аналіз лише інтегральних характеристик не дає можливості повною мірою розкрити причини та закономірності їх змін. З одного боку, загальні показники не дозволяють визначити силу впливу окремих чинників на результати діяльності, а з іншого — можуть приховувати протилежні тенденції, які взаємно компенсуються та спотворюють реальну картину розвитку явища.

Саме тому виникає потреба переходу від узагальнених характеристик до більш деталізованих складових. Такий аналітичний підхід називається деталізацією показників.

Деталізація може здійснюватися за кількома напрямками: за факторними ознаками, якісними характеристиками, структурними підрозділами підприємства та часовими інтервалами.

Деталізація за факторами передбачає послідовне розкладання комплексних показників на окремі елементарні складові, що формують кінцевий результат.

Деталізація за підрозділами полягає у розподілі загального показника між окремими центрами відповідальності або місцями виникнення витрат і результатів. Наприклад, фонд оплати праці може аналізуватися за цехами, відділами, виробничими дільницями чи бригадами.

Деталізація за якісними ознаками застосовується у випадках, коли узагальнений показник включає неоднорідні елементи. Зокрема, фонд оплати праці може бути поділений на основну, додаткову заробітну плату та інші виплати.

Часова деталізація передбачає розподіл показника за окремими календарними інтервалами. Наприклад, обсяг виробництва або реалізації продукції може аналізуватися за днями, декадами, місяцями чи іншими проміжками часу.

У практиці аналітичної роботи нерідко застосовуються комбіновані підходи до деталізації, коли дослідження проводиться одночасно за кількома напрямками. Наприклад, під час аналізу фонду оплати праці його можна розглядати одночасно за структурними підрозділами, категоріями персоналу та окремими часовими періодами [32].

Важливим прийомом аналітичної обробки інформації є перерахунок показників. Особливої актуальності він набуває під час порівняльного аналізу, оскільки забезпечує зіставність даних. Так, при дослідженні динаміки вартісних показників необхідно використовувати порівнянні ціни.

Наприклад, для об'єктивної оцінки виконання плану щодо собівартості продукції планові витрати мають бути скориговані відповідно до фактичного обсягу виробництва. Крім того, планову собівартість доцільно коригувати з урахуванням змін цін на матеріальні ресурси, паливо та інші складові витрат, які відбулися протягом звітного періоду. Подібні коригування є необхідними в усіх випадках, коли здійснюється порівняння економічних показників.

Одним із найпоширеніших методичних прийомів факторного аналізу є елімінування. Його застосування ґрунтується на тому, що результативний показник формується під впливом багатьох взаємопов'язаних факторів.

Сутність елімінування полягає у визначенні впливу окремого чинника на результат за умови незмінності всіх інших факторів, які входять до складу досліджуваної факторної системи. Такий підхід дає змогу ізолювати дію конкретного фактора та об'єктивно оцінити його внесок у зміну результативного показника.

У практиці економічного аналізу метод елімінування реалізується через низку спеціальних прийомів, серед яких найбільш поширеними є метод ланцюгових підстановок, спосіб абсолютних різниць, метод відносних різниць та індексний підхід.

Метод ланцюгових підстановок ґрунтується на поетапній заміні базових значень факторів у функціональній моделі досліджуваного показника їх фактичними значеннями. У процесі такого розрахунку визначаються умовні величини результативного показника, порівняння яких дозволяє встановити величину впливу кожного окремого фактора на загальний результат.

Під час здійснення послідовних підстановок необхідно дотримуватися певного порядку заміни факторів. Насамперед замінюються кількісні показники, після цього — структурні, а завершальним етапом є підстановка якісних факторів.

Якщо факторна модель включає декілька одностипних факторів (кількісних, структурних або якісних), черговість їх заміни визначається економічною сутністю показників, зокрема залежно від того, які фактори є основними або похідними, а також первинними чи вторинними.

Різниця між кожним наступним та попереднім умовним результатом відображає ізолюваний вплив фактора, значення якого було змінено на відповідному етапі розрахунку, за незмінності інших елементів факторної системи.

До кількісних факторів зазвичай відносять обсяг виробництва продукції, чисельність персоналу, середньорічну вартість основних засобів та інші абсолютні показники. Структурні фактори характеризують частку окремих складових у загальному обсязі показника. До якісних факторів належать

показники ефективності використання ресурсів та результативності діяльності, які здебільшого визначаються в розрахунку на одиницю. Серед них — ціна продукції, продуктивність праці, собівартість одиниці виробу, фондівіддача, матеріаломісткість, рівень рентабельності, урожайність з одиниці площі та інші аналогічні показники [34].

Водночас у факторному аналізі окремі показники можуть виконувати різну роль залежно від об'єкта дослідження. Наприклад, під час аналізу рентабельності виробництва прибуток розглядається як якісний фактор, тоді як при дослідженні рентабельності витрат цей самий показник може виступати кількісним фактором.

Далі доцільно розглянути особливості проведення факторного аналізу рентабельності виробництва із застосуванням методу ланцюгових підстановок.

$$R = \frac{\Pi}{\text{ОФ} + \text{ОЗ}} \cdot 100, \quad (1.11)$$

де R — показник рентабельності виробничої діяльності;

Π — прибуток підприємства (фінансовий результат від звичайної діяльності до нарахування податку на прибуток);

ОФ — середньорічна вартість основних виробничих засобів;

ОбФ — середня величина залишків оборотних активів (оборотних фондів).

Рівень досліджуваного показника в базовому (початковому) періоді визначається таким чином:

$$R_0 = \frac{\Pi_0}{\text{ОФ}_0 + \text{ОЗ}_0} \cdot 100. \quad (1.12)$$

Проводимо послідовну заміну значень показників базисного періоду на звітні значення. При цьому середньорічна вартість основних фондів і середні залишки оборотних фондів — кількісні показники; прибуток — якісний показник [23].

Почергово замінюємо середньорічну вартість основних фондів, середні залишки оборотних фондів, прибуток:

I крок:

$$R_{(o\bar{\Phi})} = \frac{\Pi_0}{O\bar{\Phi}_1 + O\bar{З}_0} \cdot 100; \quad (1.13)$$

II крок:

$$R_{(o\bar{З})} = \frac{\Pi_0}{O\bar{\Phi}_1 + O\bar{З}_1} \cdot 100; \quad (1.14)$$

III крок — це по суті фактичне значення досліджуваного показника:

$$R_{(II)} = \frac{\Pi_1}{O\bar{\Phi}_1 + O\bar{З}_1} \cdot 100. \quad (1.15)$$

Рентабельність виробництва у звітному періоді у порівнянні з базисним в цілому змінилась на:

$$\Delta R = R_1 - R_0, \quad (1.16)$$

в тому числі під впливом змін:

— середньовічної вартості основних виробничих фондів:

$$\Delta R_{o\bar{\Phi}} = R_{o\bar{\Phi}} - R_0; \quad (1.17)$$

— середніх залишків оборотних фондів:

$$\Delta R_{\text{оЗ}} = R_{\text{оЗ}} - R_{\text{оФ}}; \quad (1.18)$$

— прибутку:

$$\Delta R_{\text{П}} = R_1 - R_{\text{оЗ}}; \quad (1.19)$$

Результати розрахунків перевіряються рівністю

$$\Delta R = \Delta R_{\text{оФ}} + \Delta R_{\text{оЗ}} + \Delta R_{\text{П}}. \quad (1.20)$$

Метод абсолютних різниць розглядається як окремий випадок використання способу ланцюгових підстановок. Особливу ефективність цей підхід демонструє при аналізі мультиплікативних факторних моделей, у яких результативний показник формується під впливом добутку кількох факторів. За допомогою цього методу визначається ізольований вплив кожного фактора на зміну досліджуваного показника:

$$y = a \cdot b \cdot c \cdot d \quad (1.21)$$

Методика факторного аналізу передбачає поетапне виконання розрахунків. Насамперед визначаються величини результативного показника за базисний і звітний періоди, що дає можливість встановити загальну зміну досліджуваного показника та перейти до оцінювання впливу окремих факторів:

$$\begin{aligned} y_0 &= a_0 \cdot b_0 \cdot c_0 \cdot d_0 \\ y_1 &= a_1 \cdot b_1 \cdot c_1 \cdot d_1 \end{aligned} \quad (1.22)$$

Методика факторного аналізу передбачає поетапне виконання розрахунків. Насамперед визначаються величини результативного показника за базисний і звітний періоди, що дає можливість встановити загальну зміну досліджуваного показника та перейти до оцінювання впливу окремих факторів:

$$\Delta y = y_1 - y_0 \quad (1.23)$$

в тому числі під впливом змін окремих факторів:

$$\begin{aligned} \Delta y_a &= (a_1 - a_0) \cdot b_0 c_0 d_0; \\ \Delta y_b &= a_1 (b_1 - b_0) \cdot c_0 d_0; \\ \Delta y_c &= a_1 b_1 (c_1 - c_0) \cdot d_0; \\ \Delta y_d &= a_1 b_1 c_1 \cdot (d_1 - d_0). \end{aligned} \quad (1.24)$$

Наостанку проводиться балансова перевірка результатів розрахунків:

$$\Delta y = \Delta y_a + \Delta y_b + \Delta y_c + \Delta y_d. \quad (1.25)$$

У випадку, коли факторна модель містить лише два фактори та описується залежністю виду ($y = a \cdot b$), факторний аналіз здійснюється шляхом визначення різниці між значеннями кожного фактора у звітному та базовому періодах. Отримане відхилення множиться на значення іншого фактора. При цьому для кількісного фактора як база використовується значення іншого фактора за базисний період, а для якісного — його величина у звітному періоді [21].

Якщо припустити, що фактор a належить до кількісних, а фактор b — до якісних показників, то оцінювання впливу факторів на зміну результативного показника виконується за такою послідовністю:

$$\begin{aligned} \Delta y &= y_1 - y_0; \\ \Delta y_a &= (a_1 - a_0) \cdot b_0; \\ \Delta y_b &= (b_1 - b_0) \cdot a_1; \\ \Delta y &= \Delta y_a + \Delta y_b. \end{aligned} \quad (1.26)$$

Ще одним методом цієї групи є спосіб відносних різниць. Його застосування передбачає попереднє обчислення темпів приросту кожного фактора, що входить до складу факторної моделі, зокрема (Тпр_а), (Тпр_б), (Тпр_с), (Тпр_д).

Порядок проведення факторного аналізу за методом відносних різниць загалом відповідає алгоритму використання способу абсолютних різниць. Відмінність полягає у використанні відносних показників зміни факторів замість абсолютних відхилень.

Величина впливу кожного окремого фактора на зміну результативного показника визначається за такими розрахунковими залежностями:

$$\begin{aligned} \Delta y_a &= \frac{y_{на} \cdot Тпр_a}{100}; & \Delta y_b &= \frac{(y_{на} + \Delta y_a) \cdot Тпр_b}{100}; \\ \Delta y_c &= \frac{(y_{на} + \Delta y_a + \Delta y_b) \cdot Тпр_c}{100}; & \Delta y_d &= \frac{(y_{на} + \Delta y_a + \Delta y_b + \Delta y_c) \cdot Тпр_d}{100}. \end{aligned} \quad (1.27)$$

Методика факторного аналізу на основі індексного підходу спирається на такі ключові положення: індекс результативного показника формується шляхом перемноження індексів факторних ознак; різниця між чисельником і знаменником індексу відображає абсолютний приріст або зменшення показника у звітному періоді відносно базового; сукупний вплив факторів на результативний показник дорівнює загальній величині його зміни.

Для показника товарообігу наведені теоретичні положення можуть бути відображені такими залежностями:

$$\begin{aligned} I_{pq} &= I_q I_p; & I_{pq} &= \frac{\sum q_1 p_1}{\sum q_0 p_0}; & I_q &= \frac{\sum q_1 p_0}{\sum q_0 p_0}; & I_p &= \frac{\sum q_1 p_1}{\sum q_1 p_0}; \\ \Delta q p &= \sum q_1 p_1 - \sum q_0 p_0; & \Delta q &= \sum q_1 p_0 - \sum q_0 p_0; & \Delta p &= \sum q_1 p_1 - \sum q_1 p_0; \\ \Delta q p &= \Delta q + \Delta p = (\sum q_1 p_0 - \sum q_0 p_0) + (\sum q_1 p_1 - \sum q_1 p_0) = \sum q_1 p_1 - \sum q_0 p_0. \end{aligned} \quad (1.28)$$

Окрім розглянутих методів факторного аналізу, в економічній практиці застосовуються й інші аналітичні підходи, зокрема метод пропорційного розподілу та інтегральний метод. Проте їх використання є менш поширеним порівняно з базовими прийомами факторного аналізу, що зумовлено специфікою розрахунків і сферою їх практичного застосування [10].

Важливе місце в економічних дослідженнях займають прийоми графічного та табличного подання інформації. Їх використання забезпечує наочність результатів аналізу, полегшує сприйняття даних і сприяє більш обґрунтованому прийняттю управлінських рішень. Розвиток комп'ютерних технологій суттєво розширив можливості застосування цих інструментів, підвищивши оперативність та якість візуалізації аналітичної інформації.

Одним із перспективних напрямів удосконалення економічного аналізу є використання економіко-математичних методів. Їх застосування особливо ефективно при виявленні внутрішніх резервів розвитку підприємства, оцінюванні ефективності використання ресурсів та виборі найкращих варіантів планових і управлінських рішень. До найбільш поширених інструментів цієї групи належать виробничі функції, методи лінійного програмування, вибіркові дослідження, теорія ігор та інші математичні моделі.

Особливу увагу серед економіко-математичних методів заслуговують виробничі функції, які сформувалися на основі розвитку кореляційно-регресійного аналізу. Вони дають можливість досліджувати характер взаємозв'язків між результативними та факторними показниками, оцінювати ефективність використання ресурсів і визначати ступінь їх взаємозамінності.

Застосування виробничих функцій є доцільним під час проведення факторного аналізу, прогнозування економічних процесів та розроблення стратегічних сценаріїв розвитку підприємства. Отримані результати формують інформаційну основу для стратегічного планування та прийняття довгострокових управлінських рішень.

Поряд із формалізованими методами в економічному аналізі широко використовуються евристичні підходи, призначені для визначення

перспективних напрямів розвитку об'єктів дослідження, вибору найефективніших альтернатив та обґрунтування оптимальних параметрів функціонування систем. До цієї групи належать методи експертних оцінок, зокрема метод Дельфі, а також методи колективного генерування ідей, такі як мозковий штурм, морфологічний аналіз і синектика [13].

1.3 Джерела інформації для оцінки економічних показників

Інформаційною базою для оцінювання фінансового стану підприємства виступає його бухгалтерська звітність, насамперед Баланс (Форма №1). Для аналізу економічних показників використовуються дані бухгалтерської та статистичної звітності. Основним джерелом інформації щодо формування та використання фінансових результатів є Звіт про фінансові результати (Форма №2), тоді як додаткові відомості для проведення поглибленого фінансового аналізу містяться у Примітках до фінансової звітності (Форма №5).

Зазначені джерела інформації є надзвичайно зручними для практичного використання на підприємствах. Їх перевага полягає насамперед у можливості здійснення попереднього експрес-аналізу без додаткової підготовки інформаційних масивів. Дані Балансу та Звіту про фінансові результати дозволяють оперативно оцінити основні тенденції розвитку підприємства та порівняти показники за різні звітні періоди.

Крім того, впровадження сучасних автоматизованих систем бухгалтерського обліку значно спростило процедуру аналізу фінансового стану суб'єктів господарювання. Більшість програмних продуктів містять вбудовані модулі фінансового аналізу, що дають змогу відразу після формування звітності автоматично виконувати експрес-оцінювання діяльності підприємства на основі готових форм бухгалтерської звітності.

Однією з ключових вимог до інформації, що відображається у фінансовій звітності, є її корисність для користувачів. Інформаційні дані повинні забезпечувати можливість прийняття обґрунтованих управлінських та

інвестиційних рішень. Для цього вони мають відповідати низці якісних характеристик [11].

Доцільність інформації означає її здатність впливати на процес прийняття рішень. Вона вважається релевантною, якщо забезпечує можливість як ретроспективного аналізу минулих подій, так і прогнозування майбутніх тенденцій розвитку.

Достовірність інформації визначається ступенем її відповідності реальному економічному змісту господарських операцій, можливістю незалежної перевірки та належним документальним підтвердженням. При цьому економічна сутність операцій повинна мати пріоритет над їх юридичною формою.

Правдивою вважається інформація, яка не містить суттєвих помилок, перекручень або навмисно викривлених оцінок і об'єктивно відображає результати господарської діяльності підприємства.

Принцип нейтральності передбачає відсутність упередженості під час формування звітних показників та недопущення орієнтації інформації на інтереси окремих груп користувачів на шкоду іншим.

Зрозумілість інформації полягає у тому, що зміст звітності повинен бути доступним для сприйняття користувачами, які мають достатній рівень економічних знань і зацікавлені в її аналізі.

Порівнянність забезпечує можливість зіставлення показників діяльності підприємства як у часовому аспекті, так і з аналогічними показниками інших суб'єктів господарювання.

Під час формування фінансової звітності також необхідно враховувати певні обмеження щодо обсягу та змісту інформації, яка підлягає розкриттю [11].

Важливим є дотримання принципу співвідношення витрат і вигод, відповідно до якого витрати на підготовку та подання звітності не повинні перевищувати економічний ефект від використання цієї інформації її користувачами.

Принцип обачності (консерватизму) передбачає уникнення завищення вартості активів і фінансових результатів, а також недооцінки зобов'язань підприємства.

Водночас принцип конфіденційності вимагає, щоб інформація, яка розкривається у звітності, не завдала шкоди конкурентним позиціям підприємства та не містила відомостей, здатних негативно вплинути на його діяльність.

Структурними складовими фінансової звітності є окремі статті, склад і зміст яких визначаються відповідними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку. Їх характеристику наведено в таблиці 1.4.

У статтях бухгалтерського балансу відображаються активи та пасиви підприємства. Активи характеризують сукупність ресурсів, що перебувають у розпорядженні суб'єкта господарювання та використовуються для здійснення його діяльності. Пасиви, своєю чергою, відображають джерела формування цих ресурсів відповідно до їх економічного призначення. Іншими словами, активи показують майно та ресурси, якими володіє підприємство, тоді як пасиви розкривають джерела їх утворення та фінансування.

Таблиця 1.4 – Положення, що регламентують порядок заповнення звітних форм

Найменування звітної форми	Вимоги щодо складання та відображення інформації у формах фінансової звітності визначаються відповідним Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку, яке регулює порядок їх формування та заповнення.
Баланс (Форма № 1)	П(С) БУ 1
Звіт про фінансові результати (Форма № 2)	П(С)БУ 2
Звіт про рух грошових коштів (Форма № 3)	П(С)БУ 4
Звіт про власний капітал (Форма № 4)	П(С)БУ 5

Форма № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» — додаткова форма звітності, що розкриває та деталізує інформацію, відображену в основних формах фінансової звітності підприємства.	Наказ № 302
--	-------------

Згідно із Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», фінансова звітність являє собою систему бухгалтерських даних, яка відображає фінансовий стан підприємства, результати його господарської діяльності та рух грошових коштів за визначений звітний період.

Інформаційне забезпечення управління господарською діяльністю підприємств базується на різних видах інформації, які залежно від призначення поділяються на нормативну, планову, облікову та позаоблікову [4].

В Україні функціонує єдина система науково обґрунтованих техніко-економічних нормативів, що використовується для планування економічного та соціального розвитку. Вона визначає склад нормативів, порядок їх формування, оновлення та практичного застосування під час розроблення поточних і перспективних планів. Запровадження такої системи спрямоване на підвищення наукової обґрунтованості планових рішень, забезпечення їх збалансованості, а також виявлення й ефективне використання внутрішніх резервів виробництва.

Планова інформація являє собою сукупність показників, які характеризують майбутній стан об'єкта управління та очікувані напрями його розвитку. Вона знаходить відображення в оперативних, поточних і стратегічних планах, а також у довгострокових прогнозах розвитку підприємств, об'єднань та галузей економіки.

Прогнозні розрахунки розвитку економіки зазвичай охоплюють період від 15–20 років і більше. До перспективних належать плани, розроблені на п'ятирічний або десятирічний період. Водночас питання узгодження оперативного та поточного планування залишається актуальним, оскільки його вирішення залежить від рівня управління, ступеня автоматизації обліково-

аналітичних процесів та особливостей функціонування конкретного підприємства.

За сучасних умов цифровізації управління до поточних планів переважно належать річні, квартальні та місячні плани. Подальший розвиток інформаційних технологій сприятиме віднесенню більшості щомісячних планових показників до категорії оперативної інформації, що підвищить швидкість реагування управлінської системи на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища.

За таких умов управлінські рішення дедалі частіше матимуть превентивний характер, що дозволить своєчасно виявляти та нейтралізувати негативні тенденції в діяльності підприємства.

Формування різних видів планів здійснюється на основі системи взаємопов'язаних показників. На сьогодні створено комплексну систему планових показників ефективності суспільного виробництва, яка використовується на рівні національної економіки, окремих галузей, підприємств та об'єднань. Для цієї системи визначено принципи побудови, методики розрахунку показників та порядок їх використання у процесі економічного аналізу [6].

Система показників охоплює шість основних блоків. Перший містить узагальнюючі характеристики ефективності використання виробничих ресурсів, другий присвячений показникам праці, третій охоплює основні засоби, оборотний капітал і капітальні інвестиції, четвертий характеризує використання сировини, матеріалів, енергетичних ресурсів та палива. П'ятий і шостий блоки містять показники ефективності впровадження нової техніки та розвитку зовнішньоекономічної діяльності.

Крім того, бізнес-плани підприємств включають низку розрахункових показників, які не мають директивного характеру. До них належать дані про чисельність персоналу за категоріями та рівнем кваліфікації, витрати виробництва за економічними елементами та статтями калькуляції, а також окремі показники фінансових результатів.

Обсяг інформації, що використовується у поточному плануванні, як правило, є значно ширшим порівняно з оперативними або перспективними планами. Оперативна інформація орієнтована на забезпечення швидкого прийняття управлінських рішень і тому охоплює лише найбільш необхідні показники. Натомість перспективні плани формують стратегічні орієнтири розвитку підприємства, а рівень їх деталізації часто обмежується невизначеністю майбутніх умов господарювання та недосконалістю прогнозних методів.

Особливості оперативної, поточної та стратегічної інформації необхідно враховувати під час організації та проведення економічного аналізу, оскільки вони суттєво впливають на методику дослідження господарської діяльності підприємств і формування обґрунтованих управлінських рішень [8].

Оперативний аналіз виступає інструментом поточного контролю та регулювання виробничих процесів і ґрунтується на використанні обмеженого обсягу найбільш важливої та своєчасної інформації. Комплексне дослідження всіх аспектів діяльності підприємств і виробничих об'єднань, як правило, здійснюється за результатами роботи за рік. Його підсумки використовуються для оцінювання рівня виконання планових показників, а також для виявлення внутрішніх резервів підвищення ефективності господарювання.

Попередній аналіз, подібно до перспективного, спрямований на формування інформаційної основи для прийняття планових рішень та прогнозування результатів майбутньої діяльності.

Періодичність формування облікової інформації переважно відповідає структурі та часовим межах планових даних.

Система господарського обліку функціонує як єдиний механізм контролю за виконанням виробничих і фінансових завдань та включає три взаємопов'язані складові: оперативний, бухгалтерський і статистичний облік. Відповідно до цього виділяють і різні категорії облікової інформації.

Найбільше значення серед них має бухгалтерська інформація, що пояснюється її характерними особливостями: повнотою та безперервністю відображення господарських операцій, їх документальним підтвердженням,

узагальненням у вартісному вимірі та високими аналітичними можливостями облікових реєстрів.

Взаємозв'язок між окремими видами обліку проявляється в тому, що значна частина даних оперативного обліку використовується як первинна інформація для бухгалтерського обліку. Крім того, показники оперативного та бухгалтерського обліку часто виступають базою для формування узагальнених статистичних даних. Особливо яскраво це простежується в оперативно-бухгалтерському (сальдовому) обліку матеріальних цінностей.

Усі види господарського обліку є основою для складання звітності, яка, своєю чергою, виступає одним із ключових джерел інформації про результати діяльності підприємства. Саме звітність забезпечує необхідну інформаційну базу для проведення економічного аналізу та прийняття управлінських рішень [3].

Залежно від виду обліку розрізняють оперативну, бухгалтерську та статистичну звітність.

Оперативна (виробничо-технічна) звітність використовується переважно для поточного контролю та управління діяльністю підприємства. Вона містить інформацію про випуск основних видів продукції, забезпечення виробництва матеріальними ресурсами, виконання договірних зобов'язань щодо поставок комплектуючих виробів, напівфабрикатів та інших ресурсів.

За методикою формування оперативна звітність має багато спільного зі статистичною, тому на практиці їх складання часто здійснюється паралельно.

Бухгалтерська звітність являє собою систему взаємопов'язаних показників, які відображають рух та стан господарських засобів підприємства. Її характерною рисою є логічна узгодженість усіх показників, що базуються на документально підтверджених господарських операціях. Такі дані подаються як у вартісному, так і в натуральному вимірі щодо окремих матеріальних ресурсів і продукції.

Статистичну звітність підприємств доцільно поділяти на дві основні групи. Перша охоплює систему техніко-економічних показників, які не формуються в межах бухгалтерського обліку, оскільки характеризують процеси та явища, що

виходять за рамки повсякденної господарської діяльності. До них належать показники введення нових виробничих потужностей, ступеня їх освоєння, стану обладнання, виробничих потужностей, енергетичних балансів тощо. Значна частина таких даних формується шляхом спеціалізованих статистичних спостережень.

Друга група статистичної звітності за змістом і структурою наближена до бухгалтерської. До неї належать звіти про виконання виробничих планів, собівартість продукції, оплату праці та інші показники, інформаційною базою для яких виступають бухгалтерські реєстри.

До статистичної інформації також відносяться показники, отримані шляхом вибірових спостережень, фотографування робочого часу та дослідження виробничих процесів, зокрема дані про простої обладнання та втрати робочого часу [32].

Залежно від періодичності складання звітність поділяється на місячну, квартальну та річну.

Місячна звітність включає баланс підприємства та додатки до нього, в яких відображаються результати реалізації продукції, прибутки та збитки. Окрім цього, вона містить відомості про виконання виробничих планів, показники праці та заробітної плати, а також дані про собівартість продукції. До складу місячної звітності входять також додаткові розшифрування статей балансу та довідкові матеріали щодо окремих показників діяльності підприємства.

Річна звітність характеризується значно ширшим інформаційним наповненням порівняно з квартальною, оскільки додатково включає звіти про наявність і рух основних засобів, зміни статутного капіталу, структуру витрат та інші важливі показники діяльності підприємства [7].

За ступенем узагальнення звітність поділяють на первинну та зведену. Первинні звіти складаються підприємствами та виробничими об'єднаннями, які ведуть самостійний бухгалтерський облік і формують власний баланс. Зведена звітність формується вищими органами управління, зокрема корпораціями, холдингами, концернами та міністерствами.

Зведені звіти, як правило, охоплюють усі форми звітності, передбачені для підприємств. При їх складанні використовуються різні методи агрегування інформації залежно від характеру та змісту узагальнюваних показників.

Значна частина показників зведеної звітності формується шляхом підсумовування відповідних даних окремих підприємств, що входять до складу господарського об'єднання. Насамперед це стосується однорідних показників, серед яких статті бухгалтерського балансу, обсяги виробництва продукції, фонди оплати праці, чисельність персоналу, фінансові результати діяльності, вартість основних засобів та оборотних активів.

Разом із тим у зведеній звітності містяться показники, які не можуть визначатися простим арифметичним підсумовуванням. До таких належать, зокрема, показники продуктивності праці, ефективності виробництва та середньої собівартості аналогічної продукції, що виготовляється на різних підприємствах. Для їх розрахунку використовуються методи середньозваженого узагальнення.

Під час аналізу діяльності господарських об'єднань на основі зведеної звітності необхідно враховувати, що узагальнені показники поєднують результати підприємств із різним рівнем виконання планових завдань. Унаслідок цього вони не завжди забезпечують повну та об'єктивну оцінку результатів діяльності окремих суб'єктів господарювання. Для підвищення аналітичної цінності дослідження доцільно застосовувати методи групування та ранжування показників за різними класифікаційними ознаками.

Інформаційні ресурси, розглянуті вище, використовуються в економічному аналізі насамперед для оцінювання рівня виконання планових показників, контролю виробничих процесів і реалізації продукції, а також для виявлення та поширення ефективного виробничого досвіду.

З метою встановлення причин відхилень фактичних результатів від запланованих показників, незалежно від того, мають вони позитивний чи негативний характер, аналітична інформація підлягає деталізації:

– за часовими інтервалами, що дає можливість визначити момент виникнення відхилень;

– за видами продукції, що дозволяє встановити конкретні об'єкти, які стали джерелом таких змін;

– за факторами формування показників, що створює основу для розроблення заходів щодо усунення виявлених недоліків або закріплення позитивних результатів.

Ефективність економічного аналізу значною мірою залежить від глибокого розуміння особливостей різних видів інформації та характеру взаємозв'язків між окремими показниками, які використовуються в процесі дослідження господарської діяльності підприємства [10].

2 АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТОВ «ЗАВОД Х І Т ТЕХНОЛОГІЯ»

2.1 Стисла характеристика підприємства ТОВ «Завод Х і Т технологія»

ТОВ «Завод Х і Т технологія» заснований 22 серпня 2001 року. Воно займається гарячим цинкуванням металовиробів з низьковуглецевих і низьколегованих марок сталей із змістом кремнію 0,05%, що не перевищує. Початковою сировиною, матеріалами і заготівлями виступають металопродукції різних видів, кислота соляна абгазная, знежирювач, інгібітор, цинк хлористий технічний, амоній хлористий, нікель, алюміній. ТОВ «Завод Х і Т технологія» випускає широкий асортимент оцинкованої продукції.

Метою діяльності ТОВ «Завод Х і Т технологія» є виробництво цієї продукції і задоволення існуючого попиту на неї на ринку України і, відповідно, отримання прибутку в процесі цієї діяльності.

Виробнича фірма "Завод Х і Т технологія" є товариством з обмеженою відповідальністю (ТОВ). ТОВ – це організаційно-правова форма підприємства. Під ТОВ розуміється об'єднання громадян і (чи) юридичних осіб для спільної господарської діяльності, що має статутний фонд, розділений на долі, розмір яких визначається засновницькими документами, і що несе відповідальність по зобов'язаннях тільки в межах свого майна. Учасники ТОВ несуть відповідальність в межах своїх вкладів [12].

У ТОВ "Завод Х і Т технологія" створений статутний фонд, розмір якого складає 200 тис. грн.

Виконавчим органом ТОВ "Завод Хіт технологія" є директор. У його компетенції знаходяться питання розробки і реалізації цілей, політики і стратегії їх досягнення, а також організація і керівництво поточною діяльністю фірми, розпорядження майном, найм і звільнення персоналу.

У 2024 році середньосписочна чисельність ТОВ «Завод Х і Т технологія» склала 209 чоловік.

Щороку 10% сталі втрачається в процесі корозії. Через це, актуальним є питання захисту металовиробів від впливу навколишнього середовища. Гаряче цинкування — передовий метод, який дозволяє захистити готові металеві та сталеві конструкції від атмосферної, водяної та ґрунтової корозії. Цинк вже понад 150 років використовується, як матеріал для захисту від корозії. Щорічно в світі виготовляються мільйони тонн цинку. Половина цього обсягу використовується для захисту сталі від іржі. Для антикорозійного захисту використовують і інші метали, зокрема магній, алюміній, кадмій. Екологічно привабливим моментом застосування цинку є те, що 80% його використовується повторно і він не втрачає своїх фізичних і хімічних властивостей. Захищаючи сталь, цинк допомагає зберігати природні ресурси.

Нанесення покриття на сталь відбувається під час занурення металевого виробу в розплав цинку(температура розплаву 440-460 °С). Під час цинкування покривається як зовнішня, так і внутрішня поверхня деталей. Товщина покриття складає 60 -100 мкм (в залежності від товщини та хімічного складу сталі, з якої виготовлено виріб). Цинкова оболонка є бар'єром , який захищає поверхню від впливу навколишнього середовища. Проте крім бар'єрного, цинк також забезпечує електрохімічний захист, оскільки при стиканні з залізом утворюється гальванічний елемент. Напруга, що виникає в елементі, навіть при пошкодженні цинкової оболонки, призводить до корозії цинку, а не сталі. Інші антикорозійні системи створюють або захисний бар'єр, або гальванічний елемент. Тільки гаряче цинкування поєднує ці два способи в одне ціле, створюючи ефективний метод, який захищає сталь впродовж багатьох років. Термін служби оцинкованого металу складає від 20 до 65 років в залежності від товщини покриття і агресивності навколишнього середовища [20].

Технологічний процес гарячого цинкування включає наступні операції:

1. Підвіска виробів.
2. Знежирення.

3. Травлення.
4. Промивання.
5. Флюсування.
6. Сушка.
7. Цинкування.
8. Охолодження.
9. Зняття оцинкованих виробів.
10. Випробування, маркіровка, упаковка.

Кожен із зазначених процесів відбувається у спеціальних ваннах як зображено на рисунку 2.1.

Рисунок 2.1 Технологічний цикл гарячого цинкування

Металеві вироби закріплюються на спеціальних підвісах, виготовлених із круглого сталевого прокату або дроту. Такий спосіб кріплення забезпечує мінімальну площу контакту між виробом і підвісним елементом, що сприяє рівномірному нанесенню захисного покриття. Після підвішування за допомогою мостового крану вироби переміщуються до двох стаціонарних ванн, у яких виконується повне видалення жирових та інших органічних забруднень.

Операція травлення проводиться з метою очищення поверхні металу від окалини, продуктів корозії та інших небажаних нашарувань, які можуть негативно впливати на якість цинкового покриття.

Промивання є необхідним етапом технологічного процесу та використовується для видалення залишків травильних розчинів і продуктів хімічної обробки. Це дозволяє запобігти перенесенню сторонніх речовин до наступних технологічних стадій.

Процес флюсування спрямований на очищення поверхні виробів від оксидів і солей заліза, а також на захист металу від повторного окиснення перед зануренням у розплав цинку. Крім того, флюсування покращує змочуваність поверхні металу та сприяє формуванню якісного цинкового покриття.

Сушіння виконується для повного видалення залишкової вологи з поверхні металоконструкцій перед операцією гарячого цинкування. Проведення цієї операції забезпечує запобігання розбризкуванню розплавленого цинку під час занурення виробів, зменшує ймовірність виникнення дефектів покриття та сприяє скороченню утворення цинкової золи.

Основною технологічною операцією є гаряче цинкування, під час якого на поверхні металовиробів формується міцне та суцільне захисне покриття. Для цього попередньо підготовлені вироби занурюють у ванну з розплавленим цинком, де відбувається утворення металургійного зв'язку між сталлю та цинком [39].

Загальна тривалість технологічного циклу гарячого цинкування залежно від конструктивних особливостей виробів та умов виробництва становить у середньому від 4 до 7 годин.

Орієнтовний термін експлуатації цинкового покриття до проведення першого ремонту визначається категорією навколишнього середовища, рівнем корозійної агресивності та ступенем ризику корозійного руйнування відповідно до вимог стандарту UNI EN ISO 14713. Відповідні нормативні значення наведені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Передбачуваний строк служби цинкового покриття

Код	Категорія корозивності	Ризик корозії	Ступінь корозії Середній рівень втрати товщини цинку $\mu\text{m}/\text{рік}$
C1	Сухе внутрішнє середовище	Дуже низький	$\leq 0,10$
C2	Внутрішнє середовище з нечастим утворенням конденсаційної вологи.	Невисокий	від 0,10 до 0,70
C3	Урбанізовані території континентального типу або місцевості, розташовані на помірній відстані від прибережної зони.	Осередній	від 0,70 до 2
C4	Промислові території внутрішніх регіонів або урбанізовані прибережні зони.	Високий	Від 2,0 до 4,0
C5	Промислові території з високою вологістю повітряного середовища або морські узбережжя з підвищеним вмістом солей в атмосфері.	Дуже гінкий	Від 4,0 до 8,0
Im2	Морські акваторії, розташовані в регіонах із помірними кліматичними умовами.	Дуже гінкий	від 10,0 до 20,0

До комплексу послуг із гарячого цинкування входять такі операції:

- розвантаження та завантаження транспортних засобів. Для забезпечення оперативного виконання робіт рекомендується доставляти металовироби на палетах або спеціальних підкладках, що дозволяє здійснювати їх переміщення за допомогою кран-балки чи автотранспорту;

- підготовка поверхні металевих виробів шляхом проведення комплексу хімічних обробок;

- нанесення захисного цинкового покриття відповідно до вимог ГОСТ 9.307-89 та ISO 1461-89;

- очищення готової продукції після завершення процесу гарячого цинкування.

Для оцінювання результатів виробничої діяльності доцільно розпочати аналіз із загальної характеристики обсягів випуску продукції. На цьому етапі визначається рівень виконання планових показників як у натуральному, так і у вартісному вимірі. Після проведення відповідних розрахунків отримані значення порівнюються між собою, що дає можливість сформулювати висновки щодо результативності виробничої діяльності.

Якщо показники виконання плану як у натуральному, так і у вартісному вираженні перевищують 100 %, це свідчить про перевиконання встановлених завдань. У випадку, коли хоча б один із них є меншим за 100 %, планові показники вважаються невиконаними. Крім того, співвідношення між цими показниками дозволяє оцінити характер змін у структурі та асортименті виробленої продукції.

За 2024 рік ТОВ «Завод Х і Т технологія» було вироблено продукції на суму 85043,5 тис.грн. у 2023 році 37186,5 тис.грн., тоді:

$$\%_{\text{вик.плана}} = \frac{85043,5 * 100}{37186,5} = 228,697\%$$

В натуральному вираженні:

$$V_{\text{ф}} = 29210 \text{ од.}; V_{\text{пл}} = 28760 \text{ од.}$$

$$\%_{\text{вик.плана}} = \frac{29210 \cdot 100}{28760} = 101,56\%$$

Як свідчать результати розрахунків, обидва показники перевищують 100 %, що вказує на перевиконання планових завдань з випуску продукції у 2024 році. Водночас між ними спостерігається певна різниця, що свідчить про структурні зміни в асортименті продукції. Зокрема, така ситуація може бути наслідком збільшення частки виробів з вищою оптовою вартістю у загальному обсязі випуску [31].

Наступним етапом дослідження є аналіз виконання плану за асортиментом продукції. У практиці економічного аналізу прийнято розрізняти вичерпний, груповий та внутрішньогруповий асортимент.

Вичерпний асортимент охоплює повний перелік усіх видів продукції, що виробляються підприємством. Груповий асортимент передбачає об'єднання продукції за окремими товарними групами. Наприклад, у швейній промисловості це можуть бути пальтові або костюмні вироби, а у взуттєвому виробництві — модельне, повсякденне чи дитяче взуття. Внутрішньогруповий асортимент характеризує номенклатуру конкретних виробів у межах окремої асортиментної групи.

На практиці найбільш поширеним є аналіз саме групового асортименту, оскільки він дає змогу оцінити структурні зміни у виробничій програмі та визначити рівень виконання планових показників за основними видами продукції.

Для оцінки виконання плану за асортиментом на ТОВ «Завод Х і Т технологія» використаємо вихідні дані, наведені в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Вихідні дані для оцінки реалізації асортименту

Вид продукції	Випуск продукції, од.		Абсол., од.	%, од.
	2023	2024		
Секція балки СБ1 (4 мм)	0	450,0	450,0	-
Стійка дорожня СД-1	3190,0	3240,0	50,0	101,57
Стійка дорожня СД-2	6790,0	6590,0	-200,0	97,05
Стійка дорожня СД-3	6480,0	6680,0	200,0	103,09
Консоль жорстка КЖ	3380,0	3210,0	-170,0	94,970
Елемент світлоповертаючий ЕС	2360,0	2460,0	100	104,240
Елемент кінцевий ЕК	1880,0	1880,0	0	100,000
Консоль розпірка КР	4680,0	4700,0	20	100,430
Всього	28760,0	29210,0	28390	370,0

$$\%_{\text{вик. плана з асорт.}} = \frac{28390}{28760} \cdot 100 = 98,71\% \quad (2.1)$$

Результати аналізу свідчать, що порівняно з 2023 роком планові показники реалізації продукції за асортиментом не були повністю досягнуті. Недовиконання виробничої програми становило 370 одиниць продукції. Водночас необхідно враховувати, що рівень виконання плану за асортиментом не може перевищувати 100 %, оскільки його розрахунок базується на принципі обмеження фактичних показників плановими значеннями.

Для оцінювання виконання плану за асортиментом визначається середній відсоток його виконання, який розраховується за методом найменшої величини. Згідно з цим підходом:

- якщо фактичний обсяг випуску перевищує запланований рівень, до розрахунку включається планове значення показника;
- якщо фактичний випуск є меншим за передбачений планом, у розрахунках використовується фактичний обсяг виробництва;
- продукція, виготовлення якої не було передбачене планом, незалежно від фактичного обсягу її випуску, при визначенні рівня виконання плану за асортиментом не враховується [13].

Наступним етапом дослідження є аналіз виконання планових завдань за структурою продукції. Вихідні дані, необхідні для проведення відповідних розрахунків, наведено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 - Вихідні дані для оцінки виконання завдання зі структури

Вид продукції	Випуск продукції, од.		Структура, %		Факт. випуск при структурі, од.	Зараховано у виконання зі структури, од.	Недодана продукція, од.
	2023	2024	2023	2024			
Секція балки СБ1 (4 мм)	-	450,0	-	1,540	-	-	-
Стійка дорожня СД-1	3190,0	3240,0	11,090	11,090	3240,0	3240,0	-
Стійка дорожня СД-2	6790,0	6590,0	23,60	22,560	6894,0	6590,0	-304,0
Стійка дорожня СД-3	6480,0	6680,0	22,530	22,860	6581,0	6581,0	-
Консоль жорстка КЖ	3380,0	3210,0	11,750	10,980	3432,0	3210,0	222,0

Елемент світлоповертаючий ЕС	2360,0	2460,0	8,230	8,420	2404,0	2404,0	-
Елемент кінцевий ЕК	1880,0	1880,0	6,530	6,460	1907,0	1880,0	27,0
Консоль розпірка КР	4680,0	4700,0	16,270	16,090	4752,0	4700,0	52,0
Всього	28760,0	29210,0	100,0	100,0	29210,0	28605,0	605,0

$$\%_{\text{вик.плана зі структ.}} = \frac{28605}{29210} \cdot 100 = 97,92\%$$

План зі структури не виконано, є недоdana продукція в кількості – 605 од.

2.2 Оцінка основних економічних показників роботи підприємства

Базою для здійснення аналізу економічних показників підприємства слугують дані фінансової, статистичної та аналітичної звітності. Дослідження ключових результатів діяльності доцільно розпочати з оцінювання складу та структури основних засобів підприємства. Відповідні дані наведено в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4– Структура основних засобів

Основні засоби	2023 рік		2024 рік		Відх. абсол.
	сума, т. грн.	Питом/ вага,%	сума, тис. грн.	Питом/ вага,%	
Будівлі і споруди	18317,30	70,20	22337,50	70,20	4020,20
Силові машини	1957,00	7,50	2386,50	7,50	429,50
Робочі машини	3992,20	15,30	4868,40	15,30	876,20
Вимірювальні прилади	104,40	0,40	127,300	0,40	22,90
Обчислювальна техніка	234,80	0,90	286,40	0,90	51,60
Транспортні засоби	417,50	1,60	509,10	1,60	91,60
Інструменти	52,20	0,20	63,60	0,20	11,40
Всього виробничих фондів	25075,40	96,10	30578,80	96,10	5503,40
Невиробничі основні засоби	1017,60	3,90	1241,00	3,90	223,40
Разом	26093,0	100,0	31819,80	100,0	4020,20

Аналіз даних таблиці 2.4 свідчить, що вартість виробничих основних фондів зросла на 5503,4 тис. грн, тоді як невиробничі фонди збільшилися на

223,40 тис. грн. У загальній структурі основних засобів переважають виробничі фонди, частка яких становить 96,1 %, тоді як на невиробничі припадає лише 3,90 %. Найбільшу питому вагу в складі основних фондів займають будівлі та споруди — 70,20 %, що свідчить про їх визначальну роль у формуванні матеріально-технічної бази підприємства. Друге місце за обсягом займають робочі машини та обладнання, частка яких становить 15,30 %.

Для характеристики інтенсивності відтворення основних засобів розраховується коефіцієнт оновлення. Даний показник визначається як співвідношення вартості введених у експлуатацію основних засобів або обладнання до їх загальної вартості на кінець досліджуваного періоду та дає змогу оцінити рівень модернізації виробничого потенціалу підприємства.

$$K_{\text{онов}} = \frac{OZ_{\text{введ.}}}{OZ_{\text{на кін. пер.}}} \quad (2.2)$$

Інтенсивність вибуття визначається за допомогою коефіцієнта вибуття

$$K_{\text{виб}} = \frac{OZ_{\text{виб}}}{OZ_{\text{на поч. пер.}}} \quad (2.3)$$

де: $OZ_{\text{введ}}$ - оцінка введених основних засобів;

$OZ_{\text{виб}}$ - оцінка вибувчих основних засобів;

$OZ_{\text{на кін. пер.}}$ - оцінка основних засобів на межу звітного періоду;

$OZ_{\text{на поч. пер.}}$ - оцінка основних засобів на початок звітного періоду.

$OZ_{\text{на поч. пер.}}$ 26093,0 тис.грн.

Надійшло 6500,0 тис.грн.

Вибуло 773,20 тис.грн.

$OZ_{\text{на кін. пер.}} = 26093,0 + 6500,0 - 773,20 = 31819,80$ тис.грн.

$K_{\text{онов.}} = 6500,0 / 31819,80 = 0,20430$ (20,430%)

$K_{\text{виб.}} = 773,20 / 26093,0 = 0,02960$ (2,960%)

На наступному етапі дослідження здійснимо горизонтальний аналіз основних економічних показників діяльності підприємства. Результати оцінювання динаміки фінансово-економічних показників ТОВ «Завод Х і Т технологія» наведено в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 – Горизонтальний наліз динаміки и структури економічних результатів

Найменування показника	Величина, тис.грн.		Зміни за звітний період	
	2023 г.	2024 г.	абсол., тис. грн.	віднос, %
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	37186,50	85043,50	47857,0	129,0
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	34361,50	74076,50	39715,0	116,0
Валовий прибуток	2825,250	10967,0	8141,750	135,0
Собівартість з урахуванням адміністративних і збутових витрат	35357,50	75906,50	40549,0	115,0
Прибуток від реалізації	1829,250	9137,0	7307,750	136,0
Податок на прибуток від звичайної діяльності	420,7280	2101,510	1680,80	136,0
Чистий прибуток	1408,50	7035,50	5626,9680	54,0

Дані таблиці 2.5 свідчать, що за результатами горизонтального аналізу підприємство продемонструвало позитивну динаміку фінансових результатів. Зокрема, величина чистого прибутку зросла на 54,0 % порівняно з попереднім періодом, що характеризує підвищення ефективності господарської діяльності.

На основі інформації, наведеної в таблицях 2.4 та 2.5, доцільно визначити показник фондівіддачі, розрахунок якого здійснюється за такою формулою:

$$\text{у 2023 році} \quad \Phi_{\text{в}} = \frac{\text{Дохід від реалізації}}{\text{Вартість основних засобів}} = \frac{37186,7}{26093} = 1,4$$

$$\text{у 2024 році} \quad \Phi_{\text{в}} = \frac{85043,5}{31819,75} = 2,7$$

Розрахунок показника фондомісткості здійснюється по формулі:

$$\text{у 2023 році} \quad \Phi_{\text{м}} = \frac{1}{\Phi_{\text{в}}} = \frac{1}{1,4} = 0,7$$

$$\text{у 2024 році} \quad \Phi_{\text{м}} = \frac{1}{2,7} = 0,37$$

Показник фондоозброєності розраховується по формулі:

$$\text{у 2023 році} \quad \Phi_{\text{о}} = \frac{\text{Вартість основних засобів}}{\text{Облікова чисельність}} = \frac{26093}{231} = 113,0$$

$$\text{у 2024 році} \quad \Phi_{\text{о}} = \frac{31819,7}{209} = 152,2$$

Для більш детального дослідження структури фінансово-економічних показників проведемо вертикальний аналіз результатів діяльності ТОВ «Завод Х і Т технологія». Відповідні розрахунки та їх результати наведено в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6 – Вертикальний аналіз структури прибутку від звичайної діяльності

Найменування показника	Величина, тис. грн.		Доля в % за період		Зміни структури
	2023г.	2024г.	2023г.	2024г.	
Прибуток від операційної діяльності	18620,2	25921,3	122,20	113,7	-8,5
	0	0			
Інші прибутки від операційної діяльності	121,90	775,10	0,80	3,40	2,6)
Фінансові витрати (віднімаються)	3382,70	3830,10	22,20	16,80	-5,40
Інші витрати (віднімаються)	121,90	91,20	0,80	0,40	-0,40
Прибуток від звичайної діяльності	15238,0	22798,0	100,0	100,0	0,0

У звітному періоді на 1 грн. чистого доходу підприємство витратило:

$$\frac{74076,5 + 1434 + 396}{85043,5} = 0,89 \text{ грн.},$$

а в попередньому періоді

$$\frac{34361,5 + 930,5 + 65,5}{37186,5} = 0,95 \text{ грн.}$$

Негативною тенденцією є як абсолютне, так і відносне зростання витрат на збут продукції. Водночас позитивно слід оцінити збільшення обсягу інших доходів, скорочення інших операційних витрат, а також приріст грошового потоку на 57 % [28].

Дослідження діяльності підприємства доцільно розпочинати з аналізу змін у чисельності персоналу за останні декілька років. Такий підхід дає змогу оцінити не лише ефективність кадрової політики, а й здатність підприємства зберігати свої позиції в конкурентному середовищі як на товарному ринку, так і на ринку праці.

Разом із тим просте зіставлення чисельності працівників за окремі періоди не дозволяє сформувані обґрунтовані висновки. Для отримання об'єктивної оцінки необхідно розглядати ці показники у взаємозв'язку зі змінами виробничих потужностей та рівнем продуктивності праці. Лише комплексний підхід забезпечує належну аналітичну цінність результатів дослідження.

Якщо за незмінних виробничих можливостей підприємства спостерігається скорочення чисельності персоналу, яке супроводжується аналогічним зменшенням обсягів виробництва, це свідчить про відсутність компенсаційного ефекту від підвищення продуктивності праці. Подібна ситуація вказує на погіршення використання виробничого потенціалу, наявність організаційних недоліків та проблеми в управлінні трудовими ресурсами. У таких умовах виникає необхідність детального дослідження причин плинності кадрів і розроблення заходів, спрямованих на стабілізацію кадрового складу та підвищення ефективності функціонування підприємства [14].

В таблиці 2.7 наведені дані про чисельність працюючих на підприємстві.

Таблиця 2.7 – Аналіз чисельності працюючих

Категорії працюючих	Чисельність, осіб		Структура, %		Абсолютне відхилення, осіб
	2023	2024	2023	2024	

Всього промислово-виробничого персоналу, в том числі:	231,0	209,0	100,0	100,0	-22,0
- робітники	178,0	162,0	78,30	79,10	-16,0
- керівники	13,0	13,0	7,20	8,20	-
- спеціалісти	30,0	28,0	8,90	8,90	-2,0
- службовці	10,0	6,0	5,60	3,80	-4,0

Порівняно з попереднім роком у звітному періоді чисельність промислово-виробничого персоналу зменшилася на 22 особи. Скорочення кадрового складу спостерігалось практично за всіма категоріями працівників. Зокрема, кількість робітників зменшилася на 16 осіб, чисельність спеціалістів — на 2 особи, а службовців — на 4 особи.

У структурі персоналу як у базовому, так і у звітному році домінуючу частку становлять робітники. Їх питома вага зросла з 78,3 % у попередньому році до 79,1 % у звітному періоді, що свідчить про збереження виробничої спрямованості кадрового складу підприємства.

На підставі даних таблиці 2.4 визначено абсолютні відхилення фактичної чисельності промислово-виробничого персоналу та окремих категорій працівників від запланованих показників. Однак використання абсолютного відхилення є доцільним лише за умови повного виконання виробничої програми. У випадках недовиконання або перевиконання плану випуску продукції більш обґрунтованим є розрахунок відносного відхилення чисельності персоналу.

Припустимо, що планове завдання з виробництва продукції виконано на 102,5 %. За таких умов розрахункова чисельність робітників у 2024 році становить 168 осіб. Вихідні дані наведено в таблиці 2.4. Тоді відносне відхилення чисельності працівників визначається за відповідною формулою:

$$\text{Відн. відх.} = 178,0 - (162,0 * 102,50) / 100,0 = - 12,0 \text{ осіб}$$

Розрахунок відносного відхилення доцільно здійснювати лише щодо категорії «робітники», оскільки чисельність цієї групи персоналу безпосередньо залежить від обсягів виконаних виробничих робіт. Водночас таке відхилення

буде коректним лише за умови, що збільшення обсягів виробництва забезпечується виключно за рахунок приросту чисельності працівників. Проте на практиці підвищення обсягів випуску продукції, як правило, досягається під впливом двох чинників: зростання продуктивності праці та збільшення кількості робітників.

Припустимо, що 70 % приросту обсягу виробництва забезпечується завдяки підвищенню продуктивності праці, а решта 30 % — за рахунок розширення чисельності робітників. За таких умов величина відносного відхилення чисельності персоналу визначається з урахуванням частки приросту виробництва, що припадає на збільшення кількості працівників, і розраховується за відповідною формулою:

$$2,50\% * 30,0 / 100,0 = 0,750\%$$

$$178,0 - (162,0 * (100,0 + 0,750)) / 100,0 = -15 \text{ осіб}$$

За наведених умов відносне відхилення чисельності робітників становить –15 осіб, що свідчить про наявність фактичної нестачі персоналу порівняно з розрахунковою потребою. Це означає, що кількість робітників на підприємстві є меншою на 15 осіб від необхідного рівня.

Під час аналізу кадрового складу доцільно оцінити зміну частки робітників у загальній чисельності персоналу, порівнявши фактичні та планові показники. У звітному періоді фактична частка робітників становила 79,1 %. Водночас за розрахункової загальної чисельності працівників 209 осіб, з яких 162 особи — робітники, планова частка цієї категорії персоналу дорівнювала 77,51 % ($162 / 209 \times 100$).

Для визначення впливу зміни питомої ваги робітників на обсяг виробництва необхідно порівняти фактичну та умовну чисельність робітників. За фактичної чисельності персоналу у звітному році 231 особа та за умови збереження планової частки робітників їх кількість мала б становити 179 осіб

$(231 \times 77,51 / 100)$. Таким чином, фактична чисельність робітників виявилася меншою на 17 осіб ($162 - 179 = -17$).

Якщо середньорічний виробіток одного робітника становить 25 тис. грн, то вплив зміни чисельності робітників на обсяг виробництва оцінюється у 200 тис. грн (25×8), що характеризує відповідну зміну результатів виробничої діяльності підприємства.

Наступним етапом дослідження є аналіз виконання норм виробітку працівниками. Для цього персонал доцільно поділити на три групи: працівники, які не виконують встановлені норми; працівники, які виконують їх у повному обсязі; та працівники, які перевищують нормативні показники. Після цього визначається питома вага кожної групи у загальній чисельності робітників.

Важливим напрямом кадрового аналізу також є оцінювання руху робочої сили на підприємстві. Для цього використовують систему показників, зокрема коефіцієнт обороту з приймання, коефіцієнт обороту зі звільнення та коефіцієнт плинності кадрів.

Коефіцієнт обороту з приймання характеризує інтенсивність поповнення персоналу та визначається як відношення кількості працівників, прийнятих на роботу протягом звітного періоду ($K_{пр}$), до середньооблікової чисельності персоналу ($K_{со}$).

$$K_{об.пр.} = K_{пр} / K_{со} \quad (2.4)$$

Коефіцієнт обороту щодо звільнення характеризує інтенсивність вибуття персоналу та визначається шляхом ділення кількості працівників, які припинили трудові відносини з підприємством протягом звітного періоду, на середньооблікову чисельність персоналу.

$$K_{об.зв.} = K_{зв} / K_{со} \quad (2.5)$$

Коефіцієнт плинності кадрів характеризує рівень небажаного вибуття персоналу та визначається як співвідношення кількості працівників, звільнених

за власним бажанням або з причин порушення трудової дисципліни без поважних підстав (Кн.п.), до середньооблікової чисельності персоналу підприємства (K_{co}).

$$K_{пл} = K_{нп} / K_{co} \quad (2.6)$$

У звітному періоді середньооблікова чисельність працівників підприємства становила 209 осіб. Протягом року до штату було зараховано 10 нових працівників, тоді як загальна кількість звільнених склала 11 осіб, з яких 4 особи вибули з причин, що належать до категорії неповажних. На основі наведених даних розрахуємо та проаналізуємо показники руху робочої сили, розглянуті вище.

$$K_{об.пр.} = 10,0 / 209,0 = 0,06330 \text{ (6,330\%)}$$

$$K_{об.зв.} = 11,0 / 209,0 = 0,06960 \text{ (6,960\%)}$$

$$K_{пл} = 4,0 / 209,0 = 0,02530 \text{ (2,530\%)}$$

Отже, у структурі середньооблікової чисельності персоналу частка новоприйнятих працівників становить 6,33 %, частка звільнених — 6,96 %, а працівників, які залишили підприємство за власним бажанням або були звільнені через порушення трудової дисципліни, — 2,53 %. Найбільшої уваги потребує показник плинності кадрів, оскільки його зростання негативно впливає на рівень продуктивності праці та загальну ефективність діяльності підприємства. Для розроблення дієвих заходів щодо утримання персоналу необхідно провести детальний аналіз причин звільнення працівників.

Водночас наведені показники не забезпечують повної оцінки ефективності використання трудового потенціалу. Обсяги виробництва визначаються не лише чисельністю персоналу, а й результативністю його праці, тобто рівнем продуктивності.

Тому в процесі аналізу використання трудових ресурсів особливу увагу слід приділити дослідженню продуктивності праці як одного з ключових показників ефективності функціонування підприємства.

Розрахунок продуктивності праці здійснюється за відповідною методикою. За окремими видами продукції рівень продуктивності праці у 2023 році

секція балки СБ1 (4 мм)	$P_{п}=27657,10/231=119,730$
стійка дорожня СД-1	$P_{п}=659,90/231=2,860$
стійка дорожня СД-2	$P_{п}=9,40/231=0,040$
стійка дорожня СД-3	$P_{п}=2102,90/231=9,100$
консоль жорстка КЖ	$P_{п}=131,60/231=0,570$
елемент світлоповертаючий ЕС	$P_{п}=54,80/209=0,240$
елемент кінцевий ЕК	$P_{п}=0,70/231=0,0030$
консоль розпірка КР	$P_{п}=2937,0/231=12,710$
освітлююча опора КС	$P_{п}=2937,0/231=15,730$

Суцільна продуктивність праці у 2023 році набула:

$$P_{п}=37186,70/231,0=160,980$$

За видами продукції продуктивність праці у 2024 році складає (тис. грн.):

секція балки СБ1 (4 мм)	$P_{п}=42520,60/209,0=203,450$
стійка дорожня СД-1	$P_{п}=33308,70/209=159,40$
стійка дорожня СД-2	$P_{п}=21,90/209=0,100$
стійка дорожня СД-3	$P_{п}=870,30/209=4,160$
консоль жорстка КЖ	$P_{п}=5694,60/209=27,250$
елемент світлоповертаючий ЕС	$P_{п}=627,80/209=3,00$
елемент кінцевий ЕК	$P_{п}=7,00/209=0,0340$
консоль розпірка КР	$P_{п}=1161,80/209=5,560$
освітлююча опора КС	$P_{п}=830,80/209=3,980$

Загальна продуктивність праці у 2024 році склала (тис. грн):

$$П_{п}=85043,50/209=406,90$$

На рівні підприємства оцінювання продуктивності праці здійснюється за допомогою таких ключових показників, як виробіток та трудомісткість продукції [5].

Для визначення зазначених показників необхідно проаналізувати баланс використання робочого часу, дані якого наведено в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8 – Баланс робочого часу одного робітника при 8 годинному графіку роботи

Найменування показника	Позначення	Величина
Календарний час, дн.	$T_{\text{кал}}$	365
Номер неробочих та вихідних	$T_{\text{вих}}$	116
Номер виходів в зміни	B	249
Формальний час роботи, дн.	$T_{\text{ном}}$	$365-116=249$
Формальний час роботи, годинах	$T_{\text{ном}}$	$249 \cdot 8=1992$
Продуктивний фонд часу, дн.	$T_{\text{еф}}$	249
$T_{\text{е ж}}$, в год.	$T_{\text{еф}}$	$249 \cdot 8=1992$
Коефіцієнт списочності	$K_{\text{сп}}=T_{\text{ном}}/T_{\text{еф}}$	$249/249=1$

за видами продукції виробіток у 2023 році складав (грн/люд-год):

секція балки СБ1 (4 мм) $W = \frac{27657,1 \times 1000}{231 \times 249 \times 8} = 60,1$

двожильна колійна СД-1 $W = \frac{659,9 \times 1000}{231 \times 249 \times 8} = 1,43$

двожильна колійна СД-2 $W = \frac{9,4 \times 1000}{231 \times 249 \times 8} = 0,02$

двожильна колійна СД-3 $W = \frac{2102,9 \times 1000}{231 \times 249 \times 8} = 4,57$

консоль кострубата КЖ $W = \frac{131,6 \times 1000}{231 \times 249 \times 8} = 0,29$

деталь світлоповертаючий ЕС $W = \frac{54,8 \times 1000}{231 \times 249 \times 8} = 0,12$

деталь кінцевий ЕК	$W = \frac{0,7 \times 1000}{231 \times 249 \times 8} = 0,002$
консоль розпірка КР	$W = \frac{2937,0 \times 1000}{231 \times 249 \times 8} = 6,38$
освітлююча опора КС	$W = \frac{3633,2 \times 1000}{231 \times 249 \times 8} = 7,90$

Суцільний виробіток у 2023 році набула:

$$W = \frac{37186,7 \times 1000}{231 \times 249 \times 8} = 89,32$$

За типами продукції виробіток у 2024 році збирає (грн/люд-год):

зупинка балки СБ1 (4 мм)	$W = \frac{42520,6 \times 1000}{209 \times 249 \times 8} = 102,1$
двожильна дорожня СД-1	$W = \frac{33308,7 \times 1000}{209 \times 249 \times 8} = 80,0$
двожильна дорожня СД-2	$W = \frac{21,9 \times 1000}{209 \times 249 \times 8} = 0,05$
двожильна дорожня СД-3	$W = \frac{870,3 \times 1000}{209 \times 249 \times 8} = 2,1$
консоль жорстка КЖ	$W = \frac{5694,6 \times 1000}{209 \times 249 \times 8} = 13,7$
деталь світлоповертаючий ЕС	$W = \frac{627,8 \times 1000}{209 \times 249 \times 8} = 1,5$
частка завершальна ЕК	$W = \frac{7,0 \times 1000}{209 \times 249 \times 8} = 0,02$
консоль розпірка КР	$W = \frac{1161,8 \times 1000}{209 \times 249 \times 8} = 2,8$
освітлюючий опір КС	$W = \frac{830,8 \times 1000}{209 \times 249 \times 8} = 2,0$

Суцільний виробіток у 2024 році склав (грн/люд-год):

$$W = \frac{85043,5 \times 1000}{209 \times 249 \times 8} = 204,3$$

Трудомісткість за типами продукції у 2023 році нагромаджувала (люд-год/грн):

секція балки СБ1 (4 мм)	$t=1/60,10=0,020$
стійка дорожня СД-1	$t=1/1,430=0,70$
стійка дорожня СД-2	$t=1/0,020=49,00$
стійка дорожня СД-3	$t=1/4,570=0,220$
консоль жорстка КЖ	$t=1/0,290=3,50$
елемент світлоповертаючий ЕС	$t=1/0,120=8,40$
елемент кінцевий ЕК	$t=1/0,0020=637,90$
консоль розпірка КР	$t=1/6,380=0,160$
освітлююча опора КС	$t=1/7,900=0,130$
Суцільна трuдомісткість у 2023 році набула:	

$$t=1/89,320=0,120$$

За різновидами продукції трuдомісткість у 2024 році акумулює (люд-год - /грн):

секція балки СБ1 (4 мм)	$t=1/102,10=0,010$
стійка дорожня СД-1	$t=1/80,00=0,010$
стійка дорожня СД-2	$t=1/0,050=19,030$
стійка дорожня СД-3	$t=1/2,090=0,480$
консоль жорстка КЖ	$t=1/13,680=0,070$
елемент світлоповертаючий ЕС	$t=1/1,510=0,660$
елемент кінцевий ЕК	$t=1/0,020=59,20$
консоль розпірка КР	$t=1/2,790=0,360$
освітлююча опора КС	$t=1/2,00=0,500$

Тотальна трудомісткість у 2024 році набула (грн/люд-год):

$$t=1/204,3=0,005$$

Наслідки обрахунків вносимо в табл. 2.9.

Таблиця 2.9 – Продуктивність праці, виробіток, трудомісткість за видами реалізованої продукції

Вид продукції	Продуктивність праці, тис. грн		Виробіток, грн/люд-год		Трудомісткість, грн/люд-год	
	2024 г.	2023 г.	2024 г.	2023 г.	2024 г.	2023 г.
Секція балки СБ1 (4 мм)	203,450	119,730	102,10	60,100	0,010	0,020
Стойка дорожня СД-1	159,370	2,860	80,010	1,430	0,010	0,700
Стойка дорожня СД-2	0,100	0,040	0,050	0,020	19,030	49,000
Стойка дорожня СД-3	4,160	9,100	2,090	4,570	0,480	0,220
Консоль жорстка КЖ	27,250	0,570	13,680	0,290	0,070	3,500
Елемент світлоповертаючий ЕС	3,000	0,240	1,510	0,120	0,660	8,390
Елемент кінцевий ЕК	0,030	0,0030	0,020	0,0020	59,260	637,970
Консоль розпірка КР	5,560	12,710	2,790	6,380	0,360	0,160
Освітлююча опора КС	3,980	15,730	2,000	7,900	0,500	0,130
Всього	406,90	160,980	204,30	89,320	0,0050	0,0120

Визначення річного фонду оплати праці здійснювалося на основі штатного розпису підприємства з урахуванням категорій персоналу та присвоєних працівникам кваліфікаційних розрядів, наведених у таблиці 2.10.

Таблиця 2.10 – Штатний розклад робітників

Професія	Кваліфікація, розряд, категорія	Год. тариф. ставка	% премії	Всього людей
Менеджерперсоналу	I	17,00	7,50	3,0
Менеджерперсонал	II	15,90	7,50	7,0

Фахівець (інженер)	I	14,70	7,50	3,0
Фахівець (інженер)	II	13,60	7,50	4,0
Виробничі працівники	V	12,50	7,50	15,0
Виробничі працівники	IV	11,30	7,50	36,0
Виробничі працівники	III	10,20	7,50	130,0
Підсобний персонал	III	10,20	7,50	11,0
ВСЬОГО				209,0

Доробок за тарифом облічений по формулі, грн./рік:

$$ЗП_{\text{тар}} = T_{\text{ср}} \cdot Ш \cdot П \cdot В_{\text{ном}} \quad (2.7)$$

де $T_{\text{ср}}$ — середньозважена тарифна ставка, грн./годину;

Ш — облікова чисельність працелюбів, люд;

П — тривалість переміни, година;

В — формальний фонд робочого часу, дн.

$$T_{\text{ср}} = \frac{\sum_{i=1}^{i=n} T_{\text{ср}} \cdot Ш_{\text{и}}}{Ш_{\text{и}}} \quad (2.8)$$

$$T_{\text{ср}} = \frac{17,0 \times 3 + 15,9 \times 7 + 14,7 \times 3 + 13,6 \times 4 + 12,5 \times 15 + 11,3 \times 36 + 10,2 \times 130 + 10,2 \times 11}{209} = 10,97$$

Тоді

$$ЗП_{\text{тар}} = 10,970 \cdot 209,0 \cdot 8 \cdot 249 = 4568,30 \text{ тис. грн.}$$

Сума преміальних виплатів за доброякісне здійснювання виробничих доручень, грн.

$$ЗП_{\text{прем}} = ЗП_{\text{тар}} \cdot P_{\text{пр}}, \quad (2.9)$$

де $P_{\text{пр}} = 7,5\%$ - розмір премії за 100,0 % здійснення цілеспрямованих прикмет

$$ЗП_{\text{прем}} = 4568,3 \cdot 0,075 = 342,6$$

Побічна заробітна плата збирає:

$$ЗП_{\text{доп}} = ЗП_{\text{веч}} + ЗП_{\text{пр}} + ЗП_{\text{прем}} \quad (2.10)$$

$$ЗП_{\text{доп}} = 0 + 0 + 342,6 = 342,6 \text{ тис. грн}$$

Фонд оплати праці нагромаджує:

$$\text{ФОТ} = ЗП_{\text{тар}} + ЗП_{\text{доп}} \quad (2.11)$$

$$\text{ФОТ} = 4568,30 + 342,60 = 4910,90 \text{ тис. грн}$$

Нарахування на фонд заробітної плати акумулюють 39,350 %

$$ЗП_{\text{нар}} = \text{ФОТ} \cdot 0,39350 = 4910,90 \cdot 0,39350 = 1932,40 \text{ тис. грн.} \quad (2.12)$$

Забезпеченість сирцем, матеріалами та напівфабрикатами виділяється по формулі:

$$2023 \text{ рік} \quad O_{\text{забесп}} = \frac{\text{Запаси} \times \text{Календарний час}}{\text{Дохід від реалізації}} = \frac{1555,25}{37186,7/365} = 15,3$$

$$2024 \text{ рік} \quad O_{\text{забесп}} = \frac{4144,75}{85043,5/365} = 17,8$$

Одним із ключових індикаторів ефективності використання оборотних активів є коефіцієнт оборотності [14]. Оскільки виробничі запаси відображаються в обліку за фактичною вартістю їх придбання, для визначення коефіцієнта оборотності, або швидкості обігу запасів (Лобор), використовується не показник

доходу від реалізації продукції, а собівартість реалізованої продукції.
Розрахунок цього показника здійснюється за такою формулою:

$$\begin{array}{ll} 2023 \text{ рік} & I_{\text{обор}} = \text{Собівартість} / \text{Оборотні засоби} = 35357,50 / 1555,250 = 22,70 \\ 2024 \text{ рік} & I_{\text{обор}} = 75906,50 / 4144,750 = 18,30 \end{array}$$

Тривалість обороту в днях ($I_{\text{дн}}$) можна розрахувати по формулі:

$$\begin{array}{ll} 2023 \text{ рік} & I_{\text{дн}} = \text{Календарний час} / I_{\text{обор}} = 365 / 22,70 = 17 \\ 2024 \text{ рік} & I_{\text{дн}} = 365 / 18,30 = 19 \end{array}$$

Коефіцієнт закріплення (K_3) визначається за формулою:

$$\begin{array}{ll} 2023 \text{ рік} & K_3 = \text{Оборотні засоби} / \text{Собівартість} = 1555,250 / 35357,50 = 0,0440 \\ 2024 \text{ рік} & K_3 = 4144,750 / 75906,50 = 0,0550 \end{array}$$

Для ви значення коефіцієнта завантаження обігових коштів ($K_{\text{зав}}$) обчислюється формула:

$$\begin{array}{ll} 2023 \text{ рік} & K_{\text{зав}} = \text{Об. засоби} / \text{Дохід від реалізації} = 1555,250 / 37186,70 = 0,4180 \\ 2024 \text{ рік} & K_{\text{зав}} = 4144,750 / 85043,50 = 0,4870 \end{array}$$

Матеріаловіддача (M_0) показує, який об'єм реалізації доводиться на 1 грн. вкладених у виробництво матеріальних ресурсів:

$$\begin{array}{ll} 2023 \text{ рік} & M_0 = 37186,70 / 30971,0 = 1,200 \\ 2024 \text{ рік} & M_0 = 85043,50 / 66075,750 = 1,300 \end{array}$$

Розрахунок ключових показників ефективності використання оборотних коштів здійснюється на основі співвідношення обсягу реалізованих послуг до середньої величини залишків оборотних активів. Результати відповідних розрахунків наведено в таблиці 2.11.

Таблиця 2.11 – Аналіз показників оборотності і ефективності використання оборотних коштів

Показники	Минулий рік	Звітний рік	Темп зростання, %	Абсолютне відхилення (+, -)
Коефіцієнт оборотності	22,70	18,30	0,810	-4,40
Коефіцієнт завантаження	0,4180	0,4870	1,170	0,070
Тривалість обороту оборотних коштів, днів	17,0	19,0	1,120	2,0
Матеріаломісткість	0,830	0,780	0,940	-0,050
Матеріаловіддача	1,200	1,300	1,080	0,10

Отримані результати свідчать про неоднозначну динаміку використання оборотних коштів підприємства. Позитивною тенденцією є зростання коефіцієнта завантаження оборотних активів. Водночас збільшення тривалості одного обороту та зміна коефіцієнта оборотності в несприятливому напрямі вказують на уповільнення обігу оборотних коштів, що негативно позначається на ефективності їх використання.

Важливими індикаторами раціонального використання матеріальних ресурсів є зниження матеріаломісткості продукції та одночасне зростання матеріаловіддачі. Така динаміка свідчить про підвищення ефективності використання сировини, матеріалів та інших виробничих ресурсів на підприємстві [9].

2.3 Дослідження фінансового стану підприємства

Бухгалтерський прибуток є узагальнюючим показником фінансових результатів діяльності підприємства за звітний період, який відображає сукупний ефект від усіх напрямів його виробничо-господарської діяльності. Провідне місце у структурі цього показника займає прибуток від реалізації продукції, оскільки саме він безпосередньо пов'язаний із процесами виробництва та збуту. У зв'язку з цим особливу увагу в процесі аналізу доцільно приділяти дослідженню чинників, що зумовлюють його зміну.

На величину прибутку від реалізації продукції впливає низка факторів, серед яких основними є зміна обсягів продажу, асортиментної структури продукції, рівня відпускних цін, вартості сировини та матеріалів, витрат на паливо й енергоресурси, транспортних тарифів, а також ефективності використання трудових і матеріальних ресурсів. Для оцінювання впливу кожного із зазначених чинників застосовується методика факторного аналізу прибутку від реалізації продукції [37].

Вихідна інформація для проведення факторного аналізу наведена в таблиці 2.12.

На основі даних таблиці 2.12 здійснюється визначення впливу основних факторів на зміну прибутку від реалізації продукції.

Вплив зміни відпускних цін на продукцію.

Для кожного виду продукції розраховується додатковий прибуток, отриманий унаслідок реалізації продукції за цінами, що перевищують рівень попереднього періоду (2023 року).

Для досліджуваного підприємства вплив зміни відпускних цін на величину прибутку становив:

$$\begin{aligned}\Delta P_1^{\text{СБ-1(4мм)}} &= 2645,090 \text{ тис.грн.} \\ \Delta P_1^{\text{СД-1}} &= 2735,440 \text{ тис.грн} \\ \Delta P_1^{\text{СД-2}} &= 3,430 \text{ тис.грн.} \\ \Delta P_1^{\text{СД-3}} &= 355,740 \text{ тис.грн.} \\ \Delta P_1^{\text{КЖ}} &= 1404,540 \text{ тис.грн.} \\ \Delta P_1^{\text{ЭС}} &= 91,770 \text{ тис.грн.} \\ \Delta P_1^{\text{ЭК}} &= 1,500 \text{ тис.грн.} \\ \Delta P_1^{\text{КР}} &= 111,110 \text{ тис.грн.} \\ \Delta P_1^{\text{СК}} &= 156,740 \text{ тис.грн.}\end{aligned}$$

Суцільна зміна склала: $\Delta P_1 = 7505,360$ тис.грн.

2. Зміна обсягу реалізації продукції.

Для проведення об'єктивного факторного аналізу витрат важливим є визначення фактичної собівартості реалізованої продукції у звітному році з урахуванням цінових умов базового періоду. Такий підхід дає можливість усунути вплив інфляційних процесів, змін тарифів та коливань цін на матеріальні ресурси, що забезпечує більш точне оцінювання реальних змін у витратах підприємства.

З цією метою фактичні витрати звітного року приводяться до рівня цін і тарифів попереднього періоду. Отриманий показник дозволяє встановити, якою була б собівартість реалізованої продукції за умови незмінності зовнішніх цінових факторів. У результаті стає можливим відокремити вплив зміни обсягів виробництва, структури продукції, продуктивності праці та ефективності використання ресурсів від впливу зростання цін на сировину, матеріали, енергоносії та транспортні послуги.

Перерахунок фактичної собівартості у порівнянні ціни є необхідним етапом економічного аналізу, оскільки він створює інформаційну базу для визначення резервів зниження витрат і підвищення прибутковості діяльності підприємства. Крім того, такий розрахунок дає можливість більш достовірно оцінити результати господарської діяльності та обґрунтувати управлінські рішення щодо оптимізації витрат.

Таким чином, фактичний рівень собівартості реалізованої продукції у звітному році (2020 р.) у перерахунку на ціни та тарифи попереднього періоду визначається за такою формулою:

Таблиця 2.12 — Початкові дані і розрахункові показники для аналізу прибутку від реалізації продукції по чинниках

Вид продукції	Об'єм реалізації, шт		Ціна реалізації, грн.		Собівартість одиниці продукції, грн.		Виручка від реалізації, тис.грн.		Собівартість реалізованої продукції, тис.грн.		Прибуток від реалізації продукції, тис.грн.		Змінення прибутку, тис.грн.
	2024 г. Qi1	2023 г. Qi0	2024 г. Pi1	2023 г. Pi0	2024 г. Si1	2023 г. Si0	2024 г. Vi1	2023 г. Vi0	2024 г. S1	2023 г. S0	2024 г. P1	2023 г. P0	
Секція балки СБ1(4 мм)	45507,0	31563,0	934,380	876,250	890,330	862,800	42520,60	27657,1	40516,0	27232,60	2004,60	424,50	1580,10
Стійка дорожня СД-1	74081,0	1599,00	449,630	412,700	380,750	405,2800	33308,70	659,90	28206,30	648,00	5102,30	11,90	5090,50
Стійка дорожня СД-2	110,00	56,000	198,930	167,700	157,250	137,850	21,90	9,40	17,30	7,70	4,60	1,70	2,90
Стійка дорожня СД-3	4740,00	19373,00	183,600	108,550	107,180	92,900	870,30	2102,90	508,00	1799,80	362,30	303,20	59,10
Консоль жорстка КЖ	58829,0	1805,00	96,800	72,930	80,880	61,550	5694,60	131,60	4757,80	111,10	936,90	20,50	916,30
Елемент світлоповертаючий ЕС	23382,0	2392,00	26,850	22,9300	7,250	6,500	627,80	54,80	169,50	15,50	458,30	39,30	419,00
Елемент кінцевий ЕК	23,00	3,00	305,480	240,430	207,830	182,980	7,00	0,70	4,80	0,50	2,20	0,20	2,100
Консоль розпірка КР	16645,0	46527,0	69,800	63,130	67,500	59,550	1161,800	2937,00	1123,50	2770,70	38,30	166,30	-128,10
Освітлююча опора СК	11131,0	59997,00	74,640	60,560	54,190	46,200	830,80	3633,20	603,20	2771,60	227,60	861,60	-634,00
Всього	234449,	163314,9	2340,10	2025,20	1953,10	1855,60	85043,4	37186,6	75906,50	35357,50	9137,00	1829,20	7307,80

$$\begin{aligned}
S_{1,0}^{\text{СБ-1(4мм)}} &= 39263,440 \quad \text{тис.грн.} \\
S_{1,0}^{\text{СД-1}} &= 30023,1770 \quad \text{тис.грн} \\
S_{1,0}^{\text{СД-2}} &= 15,16350 \quad \text{тис.грн.} \\
S_{1,0}^{\text{СД-3}} &= 440,3460 \quad \text{тис.грн.} \\
S_{1,0}^{\text{КЖ}} &= 3620,9250 \quad \text{тис.грн.} \\
S_{1,0}^{\text{ЭС}} &= 151,9830 \quad \text{тис.грн.} \\
S_{1,0}^{\text{ЭК}} &= 4,2084250 \quad \text{тис.грн.} \\
S_{1,0}^{\text{КР}} &= 991,209750 \quad \text{тис.грн.} \\
S_{1,0}^{\text{СК}} &= 514,20 \quad \text{тис.грн.}
\end{aligned}$$

Сумарна собівартість реалізації продукції в звітному періоді, розрахована в цінах і тарифах попереднього року склала:

$$\Sigma S_{1,0} = 75024,650 \text{ тис. грн.}$$

Додатковий прибуток, отриманий за рахунок збільшення об'єму реалізації продукції складає:

$$\Delta P_2 = 1829,20 \left(\frac{75024,65}{35357,5} - 1 \right) = 2052,140 \text{ тис.грн.}$$

3. Зміни в структурі реалізованої продукції.

Об'єм реалізації продукції в звітному періоді (2024 рік), розрахований в цінах і тарифах попереднього року складає:

$$\begin{aligned}
V_{1,0}^{\text{СБ-1(4мм)}} &= 39875,50 \quad \text{тис.грн.} \\
V_{1,0}^{\text{СД-1}} &= 30573,20 \quad \text{тис.грн} \\
V_{1,0}^{\text{СД-2}} &= 18,40 \quad \text{тис.грн.} \\
V_{1,0}^{\text{СД-3}} &= 514,50 \quad \text{тис.грн.} \\
V_{1,0}^{\text{КЖ}} &= 4290,10 \quad \text{тис.грн.} \\
V_{1,0}^{\text{ЭС}} &= 536,00 \quad \text{тис.грн.} \\
V_{1,0}^{\text{ЭК}} &= 5,50 \quad \text{тис.грн.} \\
V_{1,0}^{\text{КР}} &= 1050,70 \quad \text{тис.грн.} \\
V_{1,0}^{\text{СК}} &= 674,10 \quad \text{тис.грн.}
\end{aligned}$$

Для забезпечення зіставності показників під час проведення факторного аналізу обсяг реалізації продукції звітного періоду було приведено до рівня цін і тарифів попереднього року. Такий підхід дозволяє усунути вплив цінових змін та об'єктивно оцінити реальну динаміку продажів.

У результаті перерахунку загальний обсяг реалізованої продукції у звітному періоді, визначений у цінах і тарифах базового року, становив:

$$\Sigma V_{1,0} = 77538,140 \text{ тис.грн.}$$

Додатковий прибуток, отриманий за рахунок зміни в структурі реалізованої продукції складає:

$$\Delta P_3 = 1829,20 \left(\frac{77538,14}{37186,7} - \frac{75024,65}{35357,5} \right) = -67,30 \text{ тис.грн.}$$

4. Переміна собівартості продукції.

Переміна прибутку за рахунок переміни собівартості продукції акумулює:

$$\Delta P_4^{CB-1(4MM)} = -1252,60 \text{ тис.грн.}$$

$$\Delta P_4^{CD-1} = 1816,80 \text{ тис.грн.}$$

$$\Delta P_4^{CD-2} = -2,10 \text{ тис.грн.}$$

$$\Delta P_4^{CD-3} = -67,70 \text{ тис.грн.}$$

$$\Delta P_4^{KJ} = -1136,90 \text{ тис.грн.}$$

$$\Delta P_4^{EC} = -17,50 \text{ тис.грн.}$$

$$\Delta P_4^{EK} = -0,60 \text{ тис.грн.}$$

$$\Delta P_4^{KP} = -132,30 \text{ тис.грн.}$$

$$\Delta P_4^{CK} = -89,0 \text{ тис.грн.}$$

Суцільна переміна собівартості по усіх різновидах продукції набула:

$$\Delta P_4 = -881,80 \text{ тис. грн.}$$

Зростання собівартості знижає прибуток.

5. Переміна собівартості за рахунок структурних зрушень у складі продукції.

Для забезпечення зіставності показників під час проведення факторного аналізу обсяг реалізації продукції звітного періоду було приведено до рівня цін і

тарифів попереднього року. Такий підхід дозволяє усунути вплив цінових змін та об'єктивно оцінити реальну динаміку продажів.

У результаті перерахунку загальний обсяг реалізованої продукції у звітному періоді, визначений у цінах і тарифах базового року, становив:

$$\Delta P_5 = 35357,50 \cdot \frac{77538,1}{37186,7} - 75024,65 = -1300,00 \text{ тис.грн.}$$

Сума факторних аномалій дає суцільну зміну прибутку від продажу за звітний період:

$$\Delta P = 7505,360 + 2052,140 - 59,60 - 881,80 - 1300,00 = 7307,80 \text{ тис.грн}$$

Наслідки розрахунків представлені в таблиці 2.13.

Таблиця 2.13 - Результати факторного аналізу прибутку від реалізації продукції, товарів (робіт, послуг).

Найменування показника	Величина, тис.грн
Відхилення прибутку, всього	7307,80
У тому числі за рахунок чинників:	
переміни цін на продукцію	+7505,360
перемін об'єму продукції	2052,140
перемін структури продукції	-67,30
перемін собівартості продукції	-881,80
перемін собівартості за рахунок структурних зрушень у складі продукції	-1300,00

Результати, наведені в таблиці 2.13, свідчать про те, що збільшення прибутку від реалізації продукції було досягнуто насамперед за рахунок підвищення рівня відпускних цін та нарощування обсягів реалізації. Водночас стримуючим фактором виступило зростання собівартості реалізованої продукції, яке негативно вплинуло на кінцевий фінансовий результат підприємства.

Для здійснення комплексної оцінки рентабельності діяльності ТОВ «Завод Х і Т технологія» необхідно використати інформаційну базу, наведену в таблиці

2.14, яка містить основні показники, необхідні для розрахунку та аналізу рівня прибутковості підприємства.

Таблиця 2.14 – Початкові дані для аналізу рентабельності діяльності підприємства, тис. грн.

Найменування показника	2023 р.	2024 р.
Виручка від реалізації товарної продукції	37186,50	85043,50
Витрати на виробництво і збут продукції	35357,50	75906,50
Прибуток від реалізації продукції	1829,250	9137,0
Чистий прибуток	1408,50	7035,50
Власний капітал	-1779,80	5392,80
Внеоборотні активи	19738,750	26017,50
Увесь капітал підприємства	21138,0	27824,0

Під час визначення показників рентабельності капіталу доцільно використовувати не його величину на певну дату, а середньорічне значення, оскільки такий підхід забезпечує більш об'єктивну оцінку ефективності використання фінансових ресурсів підприємства [9].

Зокрема, розмір власного капіталу на початок звітного року становив 1779,75 тис. грн., тоді як на кінець року його величина зросла до 5392,75 тис. грн. Тому для подальших розрахунків показників рентабельності використовується середня сума власного капіталу, яка визначається як середнє арифметичне значення між його величиною на початок та кінець звітного періоду і становить:

$$\frac{-1779,75 + 5392,75}{2} = 3613 \text{ тис. грн.}$$

В умовах інфляційних процесів більш достовірні результати оцінювання ефективності використання капіталу можуть бути отримані на основі моментних значень його вартості. Саме тому при проведенні аналізу використано показники капіталу станом на кінець 2023 та 2024 років, що дозволяє мінімізувати вплив інфляційних коливань на результати розрахунків.

Проведений аналіз свідчить про суттєве підвищення ефективності діяльності підприємства у 2024 році. Якщо у 2023 році на кожен гривню реалізованої продукції припадало лише 5 копійок прибутку, то у звітному періоді цей показник зріс більш ніж удвічі та досяг 11 копійок. Така динаміка свідчить про зростання рентабельності продажів і покращення результативності операційної діяльності підприємства.

Позитивні зміни спостерігаються також щодо рентабельності виробничої діяльності. Розрахунки показують, що у 2024 році кожна гривня витрат, пов'язаних із виробництвом та реалізацією продукції, забезпечила підприємству 12 копійок прибутку. Порівняно з попереднім роком цей показник зріс більш ніж у два рази, що вказує на підвищення ефективності використання виробничих ресурсів та вдосконалення системи управління витратами.

Аналіз рентабельності капіталу також підтверджує позитивні тенденції у фінансово-господарській діяльності підприємства. У 2024 році обсяг чистого прибутку становив 61 % від вартості інвестованого капіталу, тоді як у 2023 році цей показник дорівнював 54 %. Це свідчить про зростання віддачі від вкладених фінансових ресурсів та підвищення інвестиційної привабливості підприємства.

Крім того, покращилася ефективність використання необоротних активів. З кожної гривні, інвестованої в основні засоби та інші необоротні активи, підприємство у 2024 році отримало 66 копійок чистого прибутку, що на 12 % перевищує відповідний показник попереднього року. Така динаміка є свідченням більш раціонального використання виробничого потенціалу та зростання результативності капіталовкладень.

Результати проведених розрахунків наведено в таблиці 2.15. Аналіз представлених даних підтверджує, що підприємство суттєво підвищило рівень прибутковості своєї діяльності, про що свідчить

зростання показників рентабельності реалізації, виробництва, капіталу та необоротних активів. Загалом отримані результати характеризують позитивні зміни в ефективності господарювання та свідчать про зміцнення фінансового стану підприємства у 2024 році.

Таблиця 2.15 – Показники рентабельності діяльності ТОВ «Завод Х і Т технологія»

Найменування показника	Величина, %	
	2023р.	2024 р.
Рентабельність продажів ($R_{п}$)	5,0.	11,0
Рентабельність виробничої діяльності (окупність витрат) ($R_{з}$)	5,0	12,0
Рентабельність усього капіталу підприємства ($R_{к}$)	54,0	61,0
Рентабельність в необоротних активів ($R_{ф}$)	58,0	66,0

Показник рентабельності капіталу свідчить про підвищення ефективності використання фінансових ресурсів підприємства у 2024 році. Так, обсяг чистого прибутку становив 61 % від середньорічної величини інвестованого капіталу, тоді як у попередньому році цей показник дорівнював 54 %. Отже, підприємству вдалося підвищити віддачу від вкладених коштів та покращити результати фінансово-господарської діяльності.

Аналіз рентабельності необоротних активів також демонструє позитивну динаміку. У 2024 році кожна гривня, інвестована в необоротні активи, забезпечила отримання 66 копійок чистого прибутку. Порівняно з попереднім роком значення цього показника зросло на 12 %, що свідчить про підвищення ефективності використання виробничого потенціалу підприємства та його довгострокових активів.

Формування виробничих запасів підприємства здійснюється за рахунок різних джерел фінансування, до яких належать власні оборотні кошти (СОС), довгострокові кредити та позики (Кд), а також короткострокові кредитні ресурси

(Кк). Співвідношення між обсягом запасів та джерелами їх покриття є важливим критерієм оцінювання фінансової стійкості суб'єкта господарювання.

Наявність достатнього обсягу власних оборотних коштів розглядається як базова передумова забезпечення стабільного фінансового стану підприємства. Саме цей показник характеризує здатність підприємства фінансувати поточну діяльність без надмірної залежності від зовнішніх джерел залучення коштів.

Залежно від ступеня забезпеченості запасів відповідними джерелами фінансування виділяють чотири основні типи фінансової стійкості підприємства [6].

Абсолютна фінансова стійкість характеризується ситуацією, за якої наявних власних оборотних коштів достатньо для повного покриття запасів. У цьому випадку підприємство не потребує залучення кредитних ресурсів для фінансування виробничих запасів, а його платоспроможність та фінансова незалежність перебувають на найвищому рівні.

$$З < СОС, \quad (2.13)$$

2. Нормальна фінансова стійкість характеризується таким станом підприємства, за якого для формування та покриття виробничих запасів використовуються не лише власні оборотні кошти, а й довгострокові кредити та позики. За таких умов підприємство зберігає фінансову рівновагу, своєчасно виконує поточні зобов'язання та підтримує належний рівень платоспроможності, що свідчить про його стабільне функціонування.

$$З < СОС + К^д, \quad (2.14)$$

3. Нестійкий фінансовий стан виникає тоді, коли для фінансування виробничих запасів підприємство, крім власних оборотних коштів і

довгострокових позикових ресурсів, змушене додатково використовувати короткострокові кредити та позики. За таких умов спостерігається порушення фінансової рівноваги та зниження рівня платоспроможності. Проте цей стан ще не є критичним, оскільки за умови реалізації ефективних управлінських заходів існує можливість відновлення фінансової стійкості та нормалізації платіжної дисципліни підприємства.

$$З < СОС + К^д + К^к, \quad (2.15)$$

4Кризовий фінансовий стан характеризується ситуацією, за якої наявних власних оборотних коштів, а також залучених довгострокових і короткострокових кредитних ресурсів недостатньо для покриття потреби у виробничих запасах. За таких умов підприємство втрачає фінансову рівновагу, стикається зі значними проблемами щодо виконання своїх платіжних зобов'язань та опиняється під реальною загрозою неплатоспроможності і можливого банкрутства.

$$З > СОС + К^д + К^к, \quad (2.16)$$

Результати оцінювання фінансової стійкості підприємства за критерієм забезпеченості запасів джерелами їх фінансування наведено в таблиці 2.16.

Підвищення рівня фінансової стійкості та відновлення стабільного фінансового стану підприємства може бути досягнуто за рахунок реалізації комплексу управлінських заходів, серед яких:

- прискорення оборотності капіталу, вкладеного в оборотні активи, що сприятиме скороченню потреби в фінансових ресурсах на одиницю товарообігу;
- оптимізація обсягів виробничих запасів і поточних витрат на основі економічно обґрунтованих нормативів, що дозволить уникнути надлишкового відволікання коштів з обороту;
- збільшення величини власного капіталу шляхом використання внутрішніх джерел фінансування (нерозподілений прибуток, резерви) та

залучення зовнішніх інвестиційних ресурсів, що сприятиме зміцненню фінансової незалежності підприємства.

Таблиця 2.16 – Аналіз фінансової стійкості за критерієм стабільності джерел покриття запасів (2024г.), тис.грн.

Найменування статей	На початок року	На кінець року
Власний капітал	-1779,750	5392,750
Внеоборотные активи	24609,250	27425,750
Власні оборотні кошти	-2639,0	-22033,0
Надлишок або недолік власних оборотних коштів	-27945,250	-26177,750
Запаси	1556,250	4144,750
Довгострокові зобов'язання	22125,0	25250,0
Наявність власних і довгострокових джерел	-4264,0	3217,0
Надлишок або недолік власних оборотних коштів і довгострокових кредитів для забезпечення запасів	-5820,250	-927,750
Короткострокові кредити і позики	-	-
Загальний розмір джерел покриття запасів	-4264,0	3217,0
Надлишок або недолік основних джерел покриття запасів	-5820,250	-927,750
Надлишок або недолік засобів на 1 грн. запасів	-9,250	-0,50
Тип фінансової стійкості	4,0	4,0

Одним із ключових показників, що характеризують фінансову стійкість підприємства та рівень його незалежності від залучених джерел фінансування, є коефіцієнт автономії (Ка). Цей показник визначається як частка власного капіталу в загальній сумі джерел формування майна підприємства (валюти балансу).

Загальноприйнятим нормативним значенням коефіцієнта автономії вважається рівень не нижче 0,5. Якщо значення показника перевищує зазначену межу, це свідчить про те, що підприємство здатне повністю виконати свої зобов'язання за рахунок власних фінансових ресурсів без критичної залежності від зовнішніх кредиторів.

Дотримання умови $Ka > 0,5$ має важливе значення не лише для самого суб'єкта господарювання, а й для банків, інвесторів та інших контрагентів, оскільки характеризує рівень його фінансової надійності. Підвищення коефіцієнта автономії свідчить про зміцнення фінансової самостійності

підприємства, скорочення ризику втрати платоспроможності та зниження ймовірності виникнення фінансових труднощів у майбутньому.

З позиції кредиторів позитивна динаміка цього показника розглядається як фактор підвищення гарантій своєчасного та повного виконання підприємством своїх фінансових зобов'язань, що сприяє зміцненню його ділової репутації та кредитоспроможності [41].

$$\text{На початок року:} \quad K_a = \frac{-1779,75}{31771} = 0,056$$

$$\text{На кінець року:} \quad K_a = \frac{5393}{35985} = 0,15$$

Значення коефіцієнта автономії є нижчим за рекомендований нормативний рівень, що свідчить про недостатню частку власного капіталу у загальному обсязі фінансових ресурсів підприємства та значну залежність від залучених джерел фінансування. Водночас протягом звітного періоду спостерігається зростання цього показника, що є позитивною тенденцією та вказує на поступове зміцнення фінансової незалежності підприємства, а також на певне зниження ризику виникнення фінансових труднощів у перспективі.

Важливою характеристикою фінансового стану підприємства є його ліквідність, яка відображає здатність своєчасно виконувати поточні фінансові зобов'язання та погашати залучені кредитні ресурси. З економічної точки зору ліквідність характеризує швидкість перетворення оборотних активів у грошові кошти, необхідні для забезпечення безперервності виробничо-господарської діяльності.

Для комплексного оцінювання ліквідності балансу використовується загальний показник ліквідності (Кз.л.), який дозволяє визначити рівень платоспроможності підприємства та простежити зміни

його фінансового стану в динаміці. Крім того, цей показник широко застосовується під час вибору ділових партнерів, оскільки дає можливість оцінити їхню фінансову надійність на основі даних фінансової звітності [32].

Система показників ліквідності забезпечує багатосторонню характеристику платоспроможності підприємства та враховує різний ступінь ліквідності окремих груп активів. Кожен із цих показників має особливе значення для різних категорій користувачів фінансової інформації. Зокрема, постачальники сировини, матеріалів та інших ресурсів найбільшу увагу приділяють коефіцієнту абсолютної ліквідності (Ка.л.), який характеризує здатність підприємства негайно погасити поточні зобов'язання за рахунок найбільш ліквідних активів.

Водночас інвестори, акціонери та потенційні покупці корпоративних прав більшою мірою орієнтуються на коефіцієнт швидкої ліквідності (Кш.л.), який відображає можливість своєчасного погашення короткострокових зобов'язань без реалізації виробничих запасів. Тому аналіз системи показників ліквідності є необхідною умовою комплексного оцінювання фінансової стійкості та платоспроможності підприємства.

Основні коефіцієнти, що характеризують рівень платоспроможності ТОВ «Завод Х і Т технологія», наведено в таблиці 2.17.

Таблиця 2.17 – Коефіцієнти ліквідності ТОВ «Завод Х і Т технологія»

Найменування показника коефіцієнта	Величина, %	
	На початок 2024 року	На кінець 2024 року
загальний коефіцієнт ліквідності	2,0	5,0
коефіцієнт швидкої ліквідності	2,0	4,0
коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,30	0,30

Аналіз показників, наведених у таблиці 2.17, дає підстави зробити такі висновки.

По-перше, коефіцієнт абсолютної ліквідності станом на кінець 2024 року становив 0,3, що свідчить про достатній рівень найбільш ліквідних активів для оперативного погашення поточних зобов'язань підприємства. Фактично це означає, що значна частина короткострокової заборгованості може бути погашена негайно за рахунок наявних грошових коштів та короткострокових фінансових інвестицій. Значення показника перевищує нормативний рівень, що позитивно характеризує фінансовий стан підприємства та сприяє підвищенню довіри з боку постачальників і кредиторів.

По-друге, загальний коефіцієнт ліквідності продемонстрував позитивну динаміку та на кінець звітного періоду досяг рівня 5. Це свідчить про те, що на кожну гривню поточних зобов'язань підприємство має 5 гривень оборотних активів, які можуть бути використані для їх погашення. Такий рівень показника характеризує високий запас платоспроможності та фінансової стійкості.

По-третє, суттєво зріс коефіцієнт швидкої ліквідності, який є одним із найважливіших індикаторів поточної платоспроможності. Його зростання свідчить про покращення здатності підприємства своєчасно виконувати свої короткострокові зобов'язання без необхідності реалізації виробничих запасів, що позитивно впливає на загальну оцінку фінансового стану підприємства [28].

Отже, результати проведеного аналізу дозволяють зробити висновок, що всі основні показники платоспроможності ТОВ «Завод Х і Т технологія» відповідають нормативним вимогам або перевищують їх. Крім того, у звітному періоді спостерігається позитивна тенденція до зростання більшості коефіцієнтів ліквідності, що свідчить про зміцнення фінансової стійкості та підвищення рівня фінансової надійності підприємства.

Узагальнюючі економічні показники діяльності ТОВ «Завод Х і Т технологія» наведено в таблиці 2.18.

«Завод Х і Т технологія»

Показники	2023 р.	2024 р.	Темп зростання, %	Абсолютне відхилення, грн
Об'єм реалізації продукції, тис. грн	37186,0	85043,0	2,290	47857,0
Основні фонди підприємства, тис. грн	26093,0	31819,0	1,220	5726,70
Затрати на матеріали и сировину, тис. грн	35357,0	75906,0	2,150	40549,0
Ознака фондовіддачі Φ_v	1,40	2,70	1,930	1,30
Коефіцієнт оборотності	22,70	18,30	0,810	-4,40
Тривалість обороту коштів, днів	17,0	19,0	1,120	2,00
Чисельність, чол	231,0	209,0	0,90	-22,0
Продуктивність праці, грн/люд	161,00	406,90	2,290	229,0
Виробіток, грн/люд-год	89,30	204,30	2,290	115,0
Осередкова заробітна плата, тис. грн	15,60	23,50	1,50	-7,90
Прибуток, тис. грн	1829,30	9137,0	1,360	7307,0
Рентабельність виробничої діяльності	5,0	12,0	2,40	7,0

Аналіз даних таблиці 2.18 свідчить про позитивну динаміку основних економічних показників діяльності підприємства, оскільки у звітному періоді спостерігається їх зростання порівняно з попереднім роком. Водночас темпи приросту окремих показників залишаються відносно помірними, що не дозволяє говорити про суттєве покращення результатів господарської діяльності.

Разом з тим окремі показники мають негативний вплив на загальну техніко-економічну оцінку підприємства. Зокрема, збільшення тривалості одного обороту коштів свідчить про уповільнення процесу їх обігу та менш ефективне використання оборотних активів. Крім того, несприятлива динаміка показників оборотності вказує на необхідність пошуку резервів для прискорення кругообігу капіталу, що є важливою умовою підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства.

3 ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ОСНОВНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТОВ «ЗАВОД Х І Т ТЕХНОЛОГІЯ»

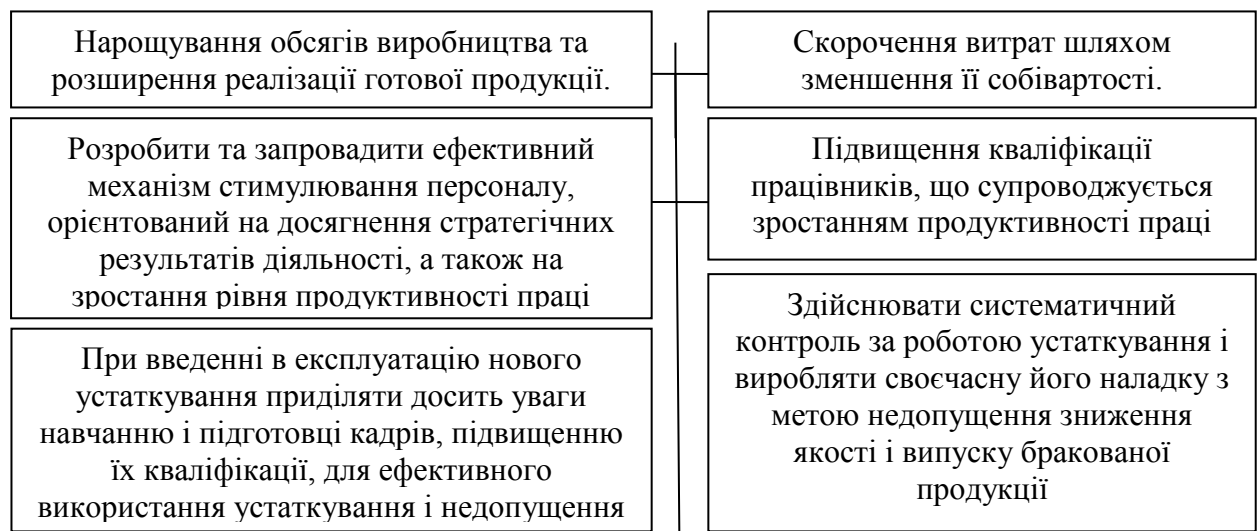
3.1 Шляхи збільшення прибутку і рентабельності в умовах ТОВ «Завод Х і Т технологія»

За результатами аналізу економічних показників діяльності підприємства, проведеного в попередньому розділі, можна визначити основні напрями підвищення прибутковості ТОВ «Завод Х і Т технологія». Дослідження свідчить про наявність резервів для покращення фінансових результатів, реалізація яких сприятиме зміцненню конкурентних позицій підприємства та підвищенню ефективності його діяльності.

До основних шляхів зростання прибутку належать:

- нарощування обсягів виробництва та реалізації продукції шляхом розширення ринків збуту, підвищення рівня завантаження виробничих потужностей і збільшення попиту на продукцію підприємства;
- скорочення собівартості продукції за рахунок більш раціонального використання матеріальних, трудових та фінансових ресурсів, удосконалення виробничих процесів і впровадження сучасних технологій.

На рисунку 3.1 наведено комплекс заходів, спрямованих на покращення економічних показників ТОВ «Завод Х і Т технологія». Запропоновані напрями можуть бути реалізовані як у короткостроковій та середньостроковій перспективі, так і в межах довгострокової стратегії розвитку підприємства, забезпечуючи стаке зростання його ефективності та фінансової результативності [38].

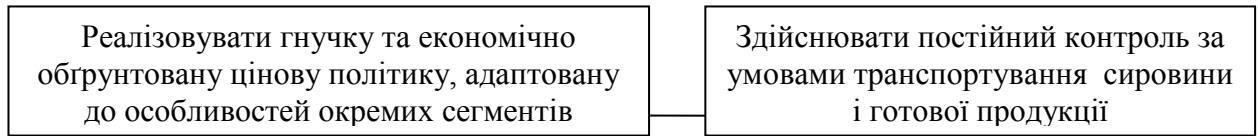

Рисунок 3.1 Шляхи підвищення економічних показників діяльності підприємства ТОВ «Завод Х і Т технологія»

Резерви зростання прибутку являють собою економічно обґрунтовані та кількісно визначені можливості підвищення фінансових результатів підприємства. Їх реалізація може бути досягнута шляхом збільшення обсягів виробництва та реалізації продукції, скорочення витрат на її виготовлення і збут, мінімізації позареалізаційних втрат, а також удосконалення асортиментної структури продукції відповідно до потреб ринку.

Виявлення резервів здійснюється як на етапі розроблення планових показників, так і в процесі контролю за їх виконанням. Процедура визначення резервів зростання прибутку базується на науково обґрунтованих методичних підходах, які передбачають їх пошук, кількісну оцінку, мобілізацію та практичне використання.

Робота з виявлення та реалізації резервів традиційно включає три взаємопов'язані етапи: аналітичний, організаційний та практичний.

На аналітичному етапі здійснюється пошук резервів і визначення їх потенційного впливу на фінансові результати підприємства. Організаційний етап передбачає розроблення комплексу технічних, економічних, управлінських та соціальних заходів, спрямованих на ефективне використання виявлених можливостей. На завершальному етапі забезпечується практична реалізація запланованих заходів, а

також здійснюється моніторинг та контроль результативності їх впровадження.

Під час розрахунку резервів збільшення прибутку за рахунок можливого нарощування обсягів реалізації продукції використовуються результати аналізу виробничої та збутової діяльності підприємства. Оцінювання такого резерву дозволяє визначити додатковий прибуток, який може бути отриманий у разі більш повного використання виробничого потенціалу та розширення ринків збуту.

Величина резерву зростання прибутку внаслідок збільшення обсягів реалізації продукції визначається за такою формулою [35]:

$$R_{(V)}^{\Pi} = \sum_{i=1}^n \Pi_i \cdot R\Pi_{ki} , \quad (3.1)$$

Де $R_{(V)}^{\Pi}$ - резерв зростання прибутку за рахунок збільшення об'єму продукції;

Π_i - планова сума прибутку;

$R\Pi_{ki}$ - кількість додатково реалізованої продукції.

У випадку, коли показник прибутку визначається в розрахунку на одну гривню товарної продукції, величина резерву його збільшення за рахунок нарощування обсягів реалізації продукції обчислюється за відповідною формулою:

$$R_{(V)}^{\Pi} = PV \cdot \frac{\Pi}{V} , \quad (3.2)$$

де PV - можливе збільшення об'єму реалізованої продукції, грн.;

Π - фактичний прибуток від реалізації продукції, грн.;

V - фактичний об'єм реалізованої продукції, грн.

Порівняння потенційного попиту, визначеного на основі результатів маркетингових досліджень, із наявними виробничими потужностями підприємства дає підстави прогнозувати збільшення обсягів виготовлення секцій балки (СБ-1) та дорожніх стійок (СД-1, СД-2 і СД-3) на 5 % у наступному році.

Оцінювання резерву приросту прибутку, який може бути отриманий завдяки розширенню обсягів виробництва та реалізації продукції, здійснюється за формулою (3.2). Результати проведених розрахунків наведено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Зростання прибутку за рахунок збільшення обсягу випуску і реалізації деяких видів продукції

Найменування виробу	Зріст прибутку, тис.грн
СБ-1	100,40
СД-1	255,50
СД-2	0,30
СД-3	18,10
Разом	374,30

Отже, збільшення обсягів виробництва чотирьох основних видів продукції на 5 % дозволить підприємству отримати додатковий прибуток у розмірі 374,3 тис. грн, що свідчить про наявність значного резерву підвищення фінансових результатів за рахунок більш повного використання виробничого потенціалу.

Одним із найважливіших напрямів зростання прибутковості підприємства є скорочення витрат на виробництво та реалізацію продукції. Насамперед це стосується зниження витрат на сировину, матеріали, паливно-енергетичні ресурси, амортизаційні відрахування, утримання основних засобів та інших елементів собівартості продукції.

Для виявлення та кількісної оцінки резервів збільшення прибутку за рахунок зменшення собівартості продукції широко використовується метод порівняння. Ефективність застосування цього методу значною мірою залежить від правильності вибору бази для зіставлення. Як базові орієнтири можуть використовуватися планові та нормативні показники витрат ресурсів, результати діяльності провідних підприємств галузі, середньогалузеві фактичні значення, а також досягнення передових зарубіжних компаній.

Теоретичною та методичною основою економічного оцінювання резервів скорочення витрат уречевленої праці є система прогресивних норм і нормативів використання матеріальних ресурсів, палива, енергії, виробничих потужностей, капіталовкладень, технологічного обладнання та інших виробничих факторів [23].

При застосуванні порівняльного методу величина резерву визначається шляхом зіставлення фактичного рівня витрат із потенційно можливим або нормативним рівнем. Різниця між цими показниками характеризує обсяг резерву, який може бути реалізований у процесі підвищення ефективності використання ресурсів підприємства.

$$P_i^c = C_{\phi_i} - C_{n_i} , \quad (3.3)$$

де P_i^c - резерв зниження собівартості продукції за рахунок i -го виду ресурсів;

C_{ϕ_i} - фактичний рівень використання i -го виду виробничих ресурсів;

C_{n_i} - потенційний рівень використання i -го виду виробничих ресурсів.

Загальна величина резерву скорочення собівартості продукції визначається шляхом агрегування резервів економії за кожним окремим

видом виробничих ресурсів. Тобто інтегральна оцінка потенційного зниження витрат формується як сума виявлених резервів щодо матеріальних ресурсів, трудових витрат, енергетичних ресурсів, амортизаційних відрахувань та інших складових собівартості продукції.

$$P^c = \sum_{i=1}^n P_i^c, \quad (3.4)$$

де P^c - загальна величина резерву зниження собівартості продукції;

P_i^c - резерв зниження собівартості по i -у виду виробничих ресурсів.

У випадку, коли аналіз прибутку здійснюється після проведення аналізу собівартості продукції та вже визначено загальний резерв її зниження, величина можливого приросту прибутку розраховується на основі встановленої суми економії витрат за відповідною формулою:

$$P_{(c)}^{\Pi} = Z_B \cdot (V + PV), \quad (3.5)$$

де $P_{(c)}^{\Pi}$ - резерв збільшення прибутку за рахунок зниження собівартості продукції;

Z_B - можливе зниження витрат на рубель продукції;

V - фактичний об'єм реалізованої продукції за період, що вивчається ;

PV - можливе збільшення об'єму реалізації продукції.

Витрати на 1 грн. виробленої і реалізованої продукції представлені в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 - Витрати на 1 гривну товарної продукції, тис.грн.

Найменування	2024 р.	2025 р.
Сировина і матеріали	0,3240	0,2770
Транспортно-заготівельні витрати	0,0190	0,0160

Заробітна плата виробничих робітників (основна і додаткова) з відрахуваннями на соціальні заходи	0,2220	0,2070
Амортизація основних фондів	0,0860	0,0800
Інші виробничі витрати	0,0310	0,0270
Виробнича собівартість продукції	0,1040	0,0920
Управлінські витрати	0,0950	0,1080
Комерційні витрати	0,0780	0,0840
Повна собівартість продукції	0,9590	0,8910

Результати, наведені в таблиці 3.2, свідчать про наявність потенційних резервів скорочення собівартості продукції, насамперед за рахунок оптимізації управлінських та комерційних витрат. Реалізація цих резервів дасть змогу зменшити витрати діяльності без негативного впливу на виробничий процес та якість продукції.

З метою підвищення прибутковості підприємству доцільно зосередити увагу на заходах щодо зниження собівартості продукції, водночас зберігаючи чинний рівень цін. Такий підхід дозволить підтримувати конкурентоспроможність продукції на ринку та уникнути ризику втрати споживачів. Крім того, за даних умов недоцільною є зміна структури виробництва, оскільки існуючий асортимент забезпечує стабільний попит і прийнятний рівень рентабельності.

За результатами проведених розрахунків можливе скорочення витрат на одну гривню товарної продукції становить:

$$(0,108 + 0,084) - (0,08 + 0,073) = 0,03 \text{ грн.}$$

У 2024 році витрати на одну гривню товарної продукції становили 0,891 грн. Скорочення цього показника на 0,03 грн створить додаткові можливості для підвищення фінансового результату підприємства за рахунок зменшення собівартості виробництва та реалізації продукції.

Оскільки зниження витрат безпосередньо впливає на величину прибутку, доцільно визначити потенційний резерв його зростання, який може бути отриманий у результаті скорочення витрат на одиницю товарної продукції. Для цього розрахуємо суму можливого приросту прибутку за рахунок зниження собівартості за відповідною формулою:

$$P_{\text{с}}^{\text{п}} = 0,03 * (85043,5 + 3836,5) = 0,03 * 88880,0 = 2666,4 \text{ тис. грн.}$$

А це у свою чергу підвищить рентабельність продажів.

Фактична рентабельність продажів в 2024 р. склала:

$$\frac{9136,5}{85043,5} = 11 \text{ \%}.$$

Очікуваний рівень рентабельності продажів за умови скорочення витрат на 0,03 грн на кожну гривню реалізованої продукції становитиме:

$$\frac{9136,5 + 2666,4}{88880,0} = 13 \text{ \%}.$$

Виявлені резерви зростання прибутку представлені в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3 – Резерви збільшення суми прибутку

Джерело резервів	Резерви збільшення прибутку, тис.грн.
Збільшення об'єму продажів	374,30
Зниження собівартості продукції	2666,40
Всього	3040,70

Порівняльна характеристика основних показників фінансових результатів підприємства у звітному та прогнозному періодах наведена в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4 – Основні показники економічних показників в звітному і планованому періодах.

Найменування показника	Величина, тис.грн	
	2024р.	2025 р.
Прибуток від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	9137,10	12177,20
Прибуток від операційної діяльності	25924,50	28973,750
Прибуток від звичайної діяльності	22798,0	25847,250
Чистий прибуток	17098,50	19385,50

Ключовими резервами підвищення рентабельності продукції є зростання прибутку від її реалізації та скорочення витрат на виробництво товарної продукції. Реалізація зазначених заходів сприяє покращенню фінансових результатів діяльності підприємства та підвищенню ефективності використання виробничих ресурсів.

Для визначення потенційного резерву збільшення рівня рентабельності продажів доцільно використовувати таку розрахункову формулу:

$$P^R = R_v - R_\phi = \frac{\Pi_\phi + P^\Pi}{C_v} - \frac{\Pi_\phi}{I_\phi}, \quad (3.6)$$

де P^R - резерв зростання рентабельності;

R_v - рентабельність можлива;

R_ϕ - рентабельність фактична;

Π_ϕ - фактична сума прибутку;

P^Π - резерв зростання прибутку від реалізації продукції;

C_v - можлива собівартість продукції з урахуванням виявлених резервів;

I_ϕ - фактична сума витрат по реалізованій продукції.

Можлива сума витрат на гривню товарної продукції:

$$0,891 - 0,03 = 0,861 \text{ грн.}$$

Потенційна величина собівартості визначається шляхом множення витрат, що припадають на одну гривню товарної продукції, на прогнозований обсяг реалізації продукції, оцінений у діючих цінах. У даному випадку розрахунок здійснюється виходячи з можливого обсягу реалізації в сумі 85 894,8 тис. грн., досягнення якого передбачається, зокрема, завдяки підвищенню кваліфікації персоналу та зростанню ефективності його праці.

$$C_b = 0,861 * 88880,0 = 76525,7 \text{ тис.грн.}$$

Величина резерву підвищення рентабельності виробничої діяльності ТОВ «Завод Х і Т технологія», що може бути отримана внаслідок впливу зазначених вище факторів, визначається за формулою 3.6:

$$P^R = \frac{9137,1 + 3040,7}{76525,7} - \frac{9137,1}{75907,0} = 15,910 - 12,040 = 3,90\%$$

Отже, за умови збільшення обсягів виробництва та реалізації окремих видів продукції на 5 %, а також скорочення витрат на 0,03 грн на кожен гривню товарної продукції, ТОВ «Завод Х і Т технологія» матиме можливість додатково отримати 3040,7 тис. грн прибутку. Реалізація зазначених заходів також сприятиме підвищенню рентабельності виробничої діяльності (окупності витрат) на 4 відсоткові пункти, що свідчить про зростання ефективності господарювання та покращення фінансових результатів підприємства.

3.2 Економічний ефект роботи підприємства

Спираючись на результати проведеного аналізу резервів зростання прибутку та підвищення рентабельності, можна здійснити прогнозну оцінку зміни основних економічних показників діяльності підприємства у 2025 році. Такий підхід дає можливість визначити очікуваний вплив запропонованих заходів на ефективність господарської діяльності та фінансові результати ТОВ «Завод Х і Т технологія».

Показник фондівіддачі:

$$\text{у 2025 році} \quad \Phi_{\text{в}} = \frac{88880,0}{31819,75} = 2,8$$

Показника фондомісткості:

$$\text{у 2025 році} \quad \Phi_{\text{в}} = \frac{31819,75}{88880,0} = 0,358$$

Показник фондоозброєності:

$$\text{у 2025 році} \quad \Phi_{\text{о}} = \frac{31819,7}{209} = 152,2$$

Загальна продуктивність праці у 2025 році склала:

$$П_{\text{п}} = \frac{88880,0}{209} = 425,3$$

Загальний виробіток у 2025 році склав:

$$W = \frac{88880,0 \times 1000}{209 \times 249 \times 8} = 205,2$$

Трудомісткість за видами продукції у 2025 році складала (люд-год/грн):

$$t = \frac{1}{205,4} = 0,0049$$

Визначення річного фонду заробітної плати здійснювалося на основі штатного розпису персоналу з урахуванням категорій працівників та присвоєних їм кваліфікаційних розрядів, наведених у таблиці 2.6.

Річний тарифний фонд оплати праці, грн:

$$T_{\text{ср}} = \frac{17,0 \times 3 + 15,9 \times 7 + 14,7 \times 3 + 13,6 \times 4 + 12,5 \times 15 + 11,3 \times 36 + 10,2 \times 130 + 10,2 \times 11}{209} = 10,97$$

Тоді

$$ЗП_{\text{тар}} = 10,97 \cdot 209 \cdot 8 \cdot 249 = 4568,3 \text{ тис. грн.}$$

Сума преміальних виплат за якісне виконання виробничих завдань, складає $P_{\text{пр}} = 8\%$ за 100% виконання планових показників

$$ЗП_{\text{прем}} = 4568,3 \cdot 0,08 = 365,5$$

Додаткова заробітна плата складає:

$$ЗП_{\text{доп}} = 0 + 0 + 365,5 = 365,5 \text{ тис. грн}$$

Фонд оплати праці складає:

$$\text{ФОТ} = 4568,3 + 365,5 = 4933,7 \text{ тис. грн}$$

Нарахування на фонд заробітної плати складають 39,35%

$$ЗП_{\text{нар}} = \text{ФОТ} \cdot 0,3935 = 4933,7 \cdot 0,3935 = 1941,4 \text{ тис. грн}$$

Забезпеченість сировино, матеріалами та напівфабрикатами:

$$2025 \text{ рік} \quad O_{\text{забесп}} = \frac{4144,75}{88880,0 / 365} = 17,1$$

Коефіцієнт оборотності:

$$2025 \text{ рік} \quad I_{\text{обор}} = 79369,2 / 4144,75 = 19,1$$

Тривалість обороту в днях ($I_{\text{дн}}$):

$$2025 \text{ рік} \quad I_{\text{дн}} = 365 / 19,1 = 19$$

Коефіцієнт закріплення (K_3):

$$2025 \text{ рік} \quad K_3 = 4144,75 / 75906,5 = 0,052$$

Коефіцієнт завантаження оборотних коштів ($K_{\text{зав}}$):

$$2025 \text{ рік} \quad K_{\text{зав}} = 4144,75 / 88880,0 = 0,47$$

Матеріаловіддача (M_0):

$$2025 \text{ рік} \quad M_0 = 88880,0 / 67544,1 = 1,32$$

Розрахунок ключових показників ефективності використання оборотних коштів здійснено на основі співвідношення обсягу реалізованих послуг до середньої величини оборотних активів підприємства. Результати проведених розрахунків наведено в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 - Аналіз показників оборотності і ефективності використання оборотних коштів

Показники	2025 р	2024 р	Темп зростання, %	Абсолютне відхилення (+, -)
Коефіцієнт оборотності	19,10	18,30	1,0440	0,80
Коефіцієнт завантаження	0,470	0,480	0,980	-0,010
Тривалість обороту оборотних коштів, днів	19,0	19,0	1	0
Матеріаломісткість	0,750	0,780	0,960	-0,030
Матеріаловіддача	1,320	1,300	1,020	0,020

Отримані результати свідчать про достатньо високий рівень ефективності використання оборотних коштів підприємства, що підтверджується позитивною динамікою коефіцієнта оборотності. Його зростання характеризує прискорення обігу оборотних активів та більш раціональне використання фінансових ресурсів у процесі господарської діяльності.

Важливими ознаками підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів є зменшення матеріаломісткості продукції та одночасне зростання матеріаловіддачі. Така тенденція свідчить про покращення рівня ресурсозбереження та підвищення результативності виробничих процесів на підприємстві.

Динаміка основних економічних показників діяльності підприємства наведена в таблиці 3.6.

Таблиця 3.6 - Зміна основних економічних показників діяльності ТОВ «Завод Х і Т технологія»

Показники	2024 р.	2025 р.	Темп зростання, %	Абсолютне відхилення, грн
Обсяг реалізації продукції, тис. грн	85044	88880	1,0450	3836
Витрати на матеріали и сировину, тис. грн	75907	79369 0	1,0460	3462
Показник фондівдачі Ф _в	2,70	2,80	1,0370	0,10
Коефіцієнт оборотності	18,30	19,10	1,0440	0,80
Тривалість обороту коштів, днів	19	19	1,0000	0
Чисельність, чол	209	209	1,0000	0
Продуктивність праці, грн/люд	406,90	425,3 0	1,0450	18,40
Виробіток, грн/люд-год	204,30	205, 20	1,0040	0,90
Середня заробітна плата, тис. грн	23,50	23,6 0	1,0040	0,10
Прибуток, тис. грн	9137	12177	1,3330	3040
Рентабельність виробничої діяльності	12,0	15,90	1,3250	3,90

ВИСНОВКИ

Пошук резервів підвищення ефективності використання всіх видів ресурсів є одним із ключових завдань сучасного підприємства. Виявлення таких можливостей та їх подальше впровадження можливі лише на основі всебічного фінансово-економічного аналізу результатів діяльності суб'єкта господарювання.

Проведене дослідження економічних показників ТОВ «Завод Х і Т технологія» засвідчило, що підприємство займає стійкі позиції на вітчизняному ринку, характеризується належним рівнем конкурентоспроможності та у 2024 році досягло покращення основних фінансово-економічних результатів.

Результати горизонтального аналізу свідчать про зростання чистого прибутку на 50 %. Водночас негативним аспектом діяльності стало збільшення збутових витрат як в абсолютному, так і у відносному вимірі. Позитивною тенденцією є підвищення обсягів інших доходів та скорочення фінансових і операційних витрат, що позитивно позначилося на формуванні фінансового результату підприємства.

Вертикальний аналіз дозволив оцінити структуру фінансових результатів та визначити ступінь впливу окремих складових звітності на кінцевий результат діяльності. Для більш глибокого дослідження причин зміни прибутку було проведено факторний аналіз, який передбачає оцінювання впливу окремих чинників на результативний показник.

У ході факторного аналізу було визначено вплив таких факторів: зміни рівня відпускних цін, обсягів реалізації продукції, структури продажів, собівартості продукції, а також структурних змін у складі виробленої продукції. Сукупний вплив зазначених факторів зумовив зміну прибутку від реалізації на суму 9,1 млн грн. Отримані результати показали, що основними чинниками зростання прибутку стали підвищення цін та збільшення обсягів реалізації продукції, тоді як підвищення собівартості негативно вплинуло на фінансовий результат.

Більш повну оцінку ефективності господарської діяльності підприємства забезпечують показники рентабельності. Аналіз рентабельності продажів показав, що у 2024 році на кожну гривню реалізованої продукції припадало 11 копійок прибутку, тоді як у 2023 році цей показник становив лише 5 копійок. Таким чином, рівень рентабельності реалізації зріс більш ніж удвічі.

Показник рентабельності виробничої діяльності свідчить, що кожна гривня витрат на виробництво та реалізацію продукції у 2024 році забезпечувала підприємству 12 копійок прибутку, що більш ніж удвічі перевищує відповідний показник попереднього року.

Рентабельність інвестованого капіталу також демонструє позитивну динаміку: у 2024 році чистий прибуток становив 62 % від середньорічної вартості капіталу, тоді як у 2023 році цей показник дорівнював 54 %. Ефективність використання необоротних активів зросла до 66 копійок чистого прибутку на кожну вкладену гривню, що на 12 % більше порівняно з попереднім роком. Позитивні зміни спостерігаються й щодо рентабельності власного капіталу.

Оцінювання фінансової стійкості за критерієм забезпеченості запасів джерелами фінансування показало недостатність як власних, так і залучених ресурсів для їх повного покриття, що свідчить про наявність ризиків погіршення фінансового стану підприємства. Для зміцнення фінансової стійкості доцільно прискорити оборотність оборотного капіталу, оптимізувати обсяги запасів і витрат, а також збільшити власний капітал за рахунок внутрішніх та зовнішніх джерел фінансування.

Аналіз показників ліквідності засвідчив достатній рівень платоспроможності підприємства. Значення коефіцієнта абсолютної ліквідності на кінець 2024 року становило 0,3, що відповідає нормативним вимогам і свідчить про можливість своєчасного погашення короткострокових зобов'язань за рахунок найбільш ліквідних активів. Загальний коефіцієнт ліквідності досяг рівня 5, тобто на кожну гривню поточних зобов'язань припадає 5 гривень оборотних активів. Водночас спостерігається суттєве покращення коефіцієнта

швидкої ліквідності, що позитивно характеризує рівень платоспроможності підприємства.

Проведене дослідження також дозволило виявити резерви подальшого підвищення прибутковості та рентабельності діяльності підприємства. Основними напрямками є нарощування обсягів виробництва і реалізації продукції, а також скорочення питомих витрат на її виробництво. Розрахунки показали, що збільшення обсягів випуску окремих видів продукції на 5 % та зниження витрат на 0,03 грн на одну гривню товарної продукції забезпечить отримання додаткового прибутку в сумі 1219,7 тис. грн і підвищення рівня рентабельності виробництва на 4 відсоткові пункти.

Отже, проведений у дипломній роботі аналіз фінансових результатів ТОВ «Завод Х і Т технологія» має ретроспективний характер, оскільки базується на фактичних даних діяльності підприємства за минулі періоди. Дослідження є внутрішнім, підсумковим та фінансово-економічним за змістом, оскільки спрямоване на вивчення взаємозв'язку між економічними процесами, фінансовими результатами та ефективністю господарської діяльності підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України "Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні" Редакція від 01.07.2021 № 996-XIV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 40, ст.365
2. П(С) БУ 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" утв. Ін. МФУ від 28.02.2013 р № z0336-13.
3. Бондар М.І., Верига Ю.А. Звітність підприємства: Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2017. – С. 570.
4. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит : навч. посіб. / Є.М. Романів, С.В. Приймак, С.М. Гончарук та ін. Львів, ЛНУ ім. Івана Франка, 2017. 772 с.
5. Аналіз господарської діяльності: навч. посіб. / Яців І. Б., Липчук В. В., Райтер Н. І. – Львів: Ліга-прес, 2015. 238 с.
6. Аналіз фінансової звітності: навч. посіб. / Тігова Т.М., Селіверстова Л.С., Процюк Т.Б. – К.: Центр навчальної літератури, 2012 - 268с.
7. Бланк И. А. Стратегія і тактика управління фінансами / И. А. Бланк – Київ: ИТЕМ, АДЕФ – Україна, 2006. – 414с.
8. Бланк И. А. Управління прибутком / И. А. Бланк – К.: Ніка-центр, 2007. – 768 с.
9. Бланк И.А. Фінансовий менеджмент / И. А. Бланк – К.: Ніка-центр: Ельга, 2006. – 527 с.
10. Бочаров В. В. Фінансовий аналіз / В. В. Бочаров – К.: КНЕУ, 2019. – 280с.
11. Бухало С. М. Організація планування і управління виробництвом / С. М. Бухало – К.: Вища школа, 2018. – 394с.
12. Безруких П. С. Бухгалтерський облік / П. С. Безруких – К.: Навчальна література, 2019. – 352с.
13. Бутинець Ф.Ф. Економічний аналіз: практикум / Ф. Ф. Бутинець – Житомир: ПП Руга, 2014. – 414 с.

14. Бакадоров В. Л., Алексеїв П. Д. Фінансово-економічний стан підприємства / В. Л. Бакадоров, П. Д. Алексеїв – К.: Либідь, 2019. – 135с.
15. Волков М. В. Економіка / М. В. Волков – К.: Вища школа, 2016. – 414с.
16. Гольцова С.М. Звітність підприємств (фінансова, статистична, консолідована та до фондів соціального та пенсійного страхування): навчальний посібник . Київ: «Центр навчальної літератури». 2004. С. 292.
17. Граневська Н.І. Капітал. Витрати виробництва і прибуток // Економічна теорія: Політекономія: підручник / Н.І. Граневська / За ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання, 2016. – С. 290-317.
18. Друрі К. Введення в управлінський і виробничий облік / К. Друрі – Львів: Лада, 2017. – 405с.
19. Дробозина Л.А. Фінанси / Л. А. Дробозина – К.: Навчальна література, 2018. – 537с.
20. Єршова Н. Ю., Портна О. В. Аналіз господарської діяльності: теорія та практикум. Навчальний посібник / Н. Ю. Єршова, О. В. Портна. – Львів, «Магнолія 2006», 2017 – 312 с.
21. Єфімова О. В. Фінансовий аналіз / О. В. Єфімова – К.: Бухгалтерський облік, 2016. – 512с.
22. Журавльов П. В. Економіка підприємства і підприємницької діяльності / П. В. Журавльов, С. А. Банників, Г. М. Черкашин – К.: ІСПИТ, 2018. – 544с.
23. Матвійчук І. О., Гадзевич О. І. Аналіз господарської діяльності : конспект лекцій для студентів спеціальності 6.030509 «Облік і аудит» денної та заочної форм навчання. Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2016. 132 с.
24. Крупельницька І.Г. Звітність підприємств: Навч.посіб. / І.Г. Крупельницька – К.: Центр учбової літератури, 2021. – 232с.
25. Мішеніна Н. В., Мішеніна Г. А., Ярова І. Є. Економічний аналіз : навч. посіб. Суми : Сумський державний університет, 2014. 306 с.
26. Лень В.С. Звітність підприємства: Підручник . 3-тє вид. Київ. Каравела. 2017. С. 672..
27. Кузьменко Л. В., Кузьмін В. В., Шаповалова В. М. Фінансовий менеджмент / Л. В. Кузьменко, В. В. Кузьмін, В. М. Шаповалова – Херсон, 2017. – 152с.

28. Приймак С. В., Костишина М. Т., Долбнєва Д. В. Фінансова звітність підприємств : Навчально-методичний посібник. Львів : Ліга Прес, 2016. 268 с.
29. Плоткін Л.Д. Організація та планування виробництва на машинобудівному підприємстві / Л. Д. Плоткін – Львів: Світ, 2017. – 503с.
30. Райзберг А. Курс економіки / А. Райзберг – К.: Інфра-м, 2007. – 383с.
31. Савицька Г. В. Аналіз господарської діяльності підприємства / Г. В. Савицька –Х: Екоперспектива, 2008.-411с.
32. Савицька Г. В. Аналіз господарської діяльності підприємства: навчальний посібник / Г. В. Савицька –Л.: Нове знання, 2019. – 686с.
33. Кіндрацька Г. І., Загородній А. Г., Кулиняк Ю. І. Аналіз господарської діяльності: підручник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2019. 320 с.
34. Кіндрацька Г. І., Загородній А. Г., Кулиняк Ю. І. Аналіз господарської діяльності: практикум. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018. 156 с.
35. Стоянова Е.С. Фінансовий менеджмент: теорія і практика / Е.С. Стоянова – К.: Перспектива, 2017. – 495с.
36. Стоянова Е.С. Фінансовий менеджмент / Е.С. Стоянова – К.: Перспектива, 2019. – 273с.
37. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський (фінансовий) облік: оподаткування і звітність Експертна діагностика і аудит фінансово-господарського положення підприємства / Е.А. Стоянов, Е.С. Стоянова – М.: Перспектива, 2007. – 440с.
38. Тарасюк Г. М. Планування діяльності підприємства / Г. М. Тарасюк, А. І. Шваб – К.: Каравела, 2017. – 423с.
39. Трусова Л.Г. Основи ринкової економіки / Л.Г. Трусова –К.: Світ, 2018. – 312с.
40. Стоянова П.В. Фінансовий менеджмент / П. В. Стоянова – К.: Ніла, 2019. – 296с.
41. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / за заг. ред. Школьник І.О. Київ : Центр навчальної літератури, 2018. 368 с.
42. Хомін П.Я.Звітність підприємств. Навч. посіб. Київ. «Професіонал». 2016. С. 656.